

*Bu kitab “Əli Kərim. Seçilmiş əsərləri, I cild” (Bakı, Azərənəşr, 1991)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərtibçi və redaktoru:

Paşa Əlioğlu

filologiya elmləri namizədi

Ön sözün müəllifi:

Tofiq Hacıyev

*AMEA-nın müxbir üzvü,
filologiya elmləri doktoru, professor*

894.361'1 - dc 21

AZE

Əli Kərim. Seçilmiş əsərləri. Bakı, “Lider nəşriyyat”, 2004, 336 səh.

Çağdaş Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi Əli Kərimin bu kitabına şairin müxtəlif illərdə qələmə aldığı şeir və poemaları toplanmışdır.

Əli Kərimin əsərlərində təzəlik, poetik duyum, səmimiyyət, doğma torpağa bağlılıq başlıca yer tutur.

ISBN 9952-417-12-6

© “LİDER NƏŞRİYYAT”, 2004

ƏLİ KƏRİM POEZİYASI

Bu başlıq sadəcə o demək deyil ki, Əli Kərim şeir yaradıcılığı ilə məşğul olub, Əli Kərim şairdir. Onun üçün belə deyərdik: “Əli Kərimin poeziyası”. Hətta bu ikinci sərlovhə əlimizdəki kitab üçün daha münasib görünərdi. Çünki o, şeir yaradıcılığı ilə yanaşı, həm də istedadlı nasirdir, dramaturqdur, çox dəqiq zövqlü tənqidçidir və bu kitabında ancaq poeziyası gedir. Bu başlıqla nəzərdə tutulur ki, ədəbiyyatımızda və ədəbi tənqidimizdə bir “Əli Kərim şeiiri” deyilən anlayış var. Bu ikinci növ təyini söz birləşməsinin, dilçi olaraq, qrammatik mənasını mən yaxşı bilirəm. “Əli Kərim şeiiri” o deməkdir ki, Əli Kərim üsluba çevrilib, onun şeiiri ədəbiyyatda sabitləşib, onun yaradıcı davamçıları və hətta onu vəcdlə oxuyan xüsusi oxucuları, çoxlu pərəstişkarları var...

İctimai-zehni və ya ictimai-fiziki əməyin hansı sahəsində fəaliyyət göstərməsindən asılı olmayaraq, kim öz şəxsiyyətinə hesabat verməyi bacarırsa, o, müdrik insandır. Özünə hesabat vermək nadir xasiyyətdir – böyüklük əlamətidir; xalq üçün, cəmiyyət üçün “nəyi eləyib, nəyi eləyə bilərmiş, ancaq eləməyib, harada zəhmətini əsirgəyib” suallarının qarşısında duran adam gələcək fəaliyyəti üçün özünü səfərbər edir. Demək, bu sualı vermək üçün gərək insanın işdən qorxmamaq, yorulmamaq istedadı da olsun – Əli Kərim kimi. Vaxtaşırı özünə, öz mənliliyinə hesabat verən Əli Kərim bu etiraflardan birini daxili, şəxsi çərçivədən kütləvi-ictimai mühitə çıxarır, oxucuların qarşısında onların şahidliyi ilə bəyan edir: “Otuzdan çox yaşamışam...”. Gileygüzarlıq, alnıaçıq, üzüağ şəkildə deyir: “İllərimin çoxusu mənimlədir. Ailəmin üzvüdür...”. Vaxta yaradıcı insanın ən qiymətli kapitalı kimi baxan şair öz həyatının saatlarını, dəqiqələrini də saya alır: “Elə saatım var ki, ağac olub bir dost bağında, hər dəqiqəsi bir meyvəyə dönüb Göy budağında... Anlarım var: Leysan yağışı kimi yağmış Kövrək bir insan qəlbinə...Şeirlərimə baxıram: Yanıb dəftərə tökülmüş günlərimdir. Otuzdan çox yaşamışam. Peşman deyiləm...” Keçmişə baxmaq, özünə hesabat vermək ona görə gərəklidir ki, gələcəyin yolunu müəyyənləşdirənsən, edəcəklərini ipə-sapa düzənsən. Keçmiş keçmişdir, əslində onu gələcək üçün və gələcəyin xatirinə yada salırsan.

Əlinə qələm aldığı gündən, hətta sənətkarlığı yetkinləşmədiyi dövrdə belə, Ə.Kərim mövzu məhdudluğu bilməyib, özünü çağırılmış bayatların çərçivəsinə salmayıb. Onun şair ilhamı doğuluşundan buxov üzü görməyib, siftdən gözəlliklə yanaşı, həm də əlvanlığı seçib. Mövzuları ən azı əsərlərinin sayı qədərdir. Düzdür, bəzi mövzularda bir neçə əsər yazdığı da olub;

ləviləşmiş “Ana və poçtalyon” şeirindən sonra sanki poçtalyon motivinə qayıtmaq artıq imiş. Daha kim cəsarət edib üzərinə belə bir məsuliyyət götürə bilərdi. Nə qədər paradoksal görünsə də, birdən hələ qələmi sümükləşməmiş cavan Ə.Kərim belə bir riskə girişdi. Girişdi və nə alındı – təzə geyimli, ayrı boy-buxunda, başqa biçimdə, ancaq hamının sevdiyi, hamının məhəbbətlə qarşıladığı səmimi ədəbi portret – yeni gözəl poçtalyon. Bu “Poçtalyon” öz çantasında şad xəbərlər, sevgi müjdələri ilə yanaşı, şeirimizə yeni obrazlar, tərəvətli ifadələr, qeyri-adi təşbehlər də gətirdi... Yaxud, bu həmin hicrandır ki, Füzuli onu ali rütbəyə, böyük poeziya səviyyəsinə qaldırmışdı; hansı şair (heç şair olmayıb, gənclik ehtirası ilə bir-iki nəzm düzənlər də) bu həsrətin insan ruhunu təlatümə gətirən, duruldan şirin zəhərini içib məst olmamış və onu tərənnüm etməmişdi? Ancaq Ə.Kərim indi pərəstişkarlarının əzbər bildiyi “Qayıt” şeirində bu motivin bədii həllini elə orijinal verdi ki, dövrümüz üçün bir qədər arxaik görünən hicran mövzusu, necə deyərlər, müasirləşdi. Hər biri insanı mütəəssir edən, xallarla dolu musiqi parçası kimi səslənən, əlvan rənglərlə çəkilmiş psixoloji rəsmlər kimi görünən “Tənhalıq boşluq deyil”, “Otağı doldurub yenə tənhalıq”, “Bir vaxt gec olacaq”, “Nə bu dərd gərəkdir uşaqlar üçün”, “Bəzən haqq qazanır insan öləndə” şeirləri yenə həmin mövzudadır. Ancaq hərəsi bir orijinal sənət nümunəsidir.

Hərbi əsirlərin məşəqqəti mövzusunda çoxları yazıb. Ə.Kərimin həmin mövzudakı şeiri orijinallığını adından başlayır: “№ 3702”. Yaxud faşistlər tərəfindən alınan şəhərlərimizi xəritədə barmağı ilə göstərməyə əzab çəkən coğrafiya müəlliminin müharibədə barmağını itirməsindən danışan “Coğrafiya müəlliminin şəhadət barmağı haqqında ballada”dakı bədii detalları ancaq Ə.Kərim tapa bilərdi. Vicdan borcu mövzusunda “Zəhmətkeş buruq”, yaxşını, pisi ayırmamaq, insana ləyaqətinə görə qiymət verməmək, dövəni eşşəyin quyruğuna bağlamaq motivindəki “gül-çiçək vuruşu” və bir-birinə bən-zəməyən onlarca şeirdə Ə.Kərimin nəfəsi oxucuların ürəyinə hərarət verir, onların əsəblərinə sərinlik gətirir.

Şair insanın adi fiziki hərəkəti ilə xarakteri arasında əlaqə yaradır – “Metronun yaylı qapıları” şeirində qapıların asta və ya sürətlə açılıb-örtülməsi ilə girib-çıxanların başqalarına münasibəti müəyyənləşir: bəziləri özündən sonrakını nəzərə alıb qapını asta-asta buraxır, bəzilərinin isə Araz aşığındandır, Kür topuğundan. Atalar və oğullar vəhdəti də ədəbiyyatda çoxdan işlənən mövzudur. Bu məsələni Ə.Kərim necə təqdim edir? Əslində “Atanın xatirəsi” şeiri soyuqqanlı məhəbbətin tərənnümünə həsr olunub – şair özünü gözə soxan məhəbbəti gözdən salır. Bu atanın qayğıkeşliyi üzə

binə, lirikasının munisliyinə və nakam taleyinə görə bir-birinə yaxın, əbədiy-
yətə qovuşmuş iki sənətkarın sevimli obrazı...

Ə.Kərim həyatı çox vaxt tutarlı, yadda qalan replikalarla əks etdirsə də,
epik lövhələrə də laqeyd qalmır. Bu halda da Ə.Kərimin epikliyi seçilir –
onun epik lövhələri lirik cizgilərin əlaqəli emosional birliyi.

Mövzu seçmək, predmetə yanaşmaq səriştəsi Ə.Kərimin nəsrində də öz
orijinallığını göstərir. Onun nəsrindəki epiklik poemalarındakı mənsum tə-
fərrüatlara, poetik süjet tipologiyasına çox uyğundur. Bu nəsrə fəsillərin ke-
çidi, səhnələrin bağlanması, hadisələrin kompozisiya daxilində əlaqəsi və
fabulanı təşkil etməsi, bədii lövhələrin mənşərə sistemi poemalarındakı ki-
midir, şeir silsiləsi təsiri bağışlayır. Bu mənada ilk təcrübəsi olan “Pillələr”
romanında o, öz poetik sistemindən uzaqlaşmış kimi görünür, əsl nasir kimi
çıxış edir. Görünür, o, bu romanından sonra bədii irsinə bütöv, əlaqəli nəzər
salır, fikri təhlil aparır və “özünə” qayıdır, nəsrə “özünü” tapır. “Mavi nəğ-
mənin sahilində” povesti fikrimizi təsdiq edir. Bu “mavi nəğmə” bir çaydır
ki, Aydınğilin evinin yanından axır və Səfa ilə onun ürəyindən keçənləri dai-
mi zümzümə kimi müşayiət edir. Həmin çay – həmin mavi nəğmə povestin
bir pak, munis, səmimi obrazıdır ki, Aydınla Səfanı bir-birinə bağlayır. Po-
vest müharibənin başlanma xəbəri ilə başlanır. Bu xəbəri ilk eşidənlər dəh-
şətə gəlməyib onu zarafat bilir, təbəssümlə qarşılayırlar. “Dava” sözünü biri
ərlə arvad arasındakı narazılıq, biri qonşu ilə qonşu arasındakı söz-söhbət ki-
mi başa düşür. Bir an sonra aydınlaşır ki, bu dava o davadan deyil. Qəribədir
ki, bu xəfif başlanğıc, bu mülayim kədər povestin sonuna qədər davam edir
(yalnız son epizod bu mülayim gedişi alt-üst edir). Müharibə xəttindən çox-
çox uzaqlarda yerləşən bu kənddə hələ müharibənin səsi var, ölüm-itimi
yoxdur. Əsərdə dalğın baxışlar, pərişan əhvallar verilir. Hələ öldürücü, göy-
nədicə hüzn görünür. Burada, top-tüfəng nərəsindən uzaq bu kənddə hələ
qaraqılçıq buğda zəmisinin, turac səsinin, “mavi nəğmə”nin poeziyası duyul-
ur. Bu kənddən müharibəyə gedənlərdən hələ qara xəbər gəlməyib, hələ
onlar döyüşlərə yol gedirlər, ya da xəbərləri hələ yol gəlir. Bu davalı günlər-
də burada hələ təbiət səfalıdır – nə müddətdir başlanan müharibə insanların
ürəyinə girmiş, ancaq hələ çöllərin bərəkətinə, təbiətin naz-nemətinə, gül-
çiçəyinə nüfuz etməmişdir. Hələ bu kədər Aydınla Səfanın ürəyinə məhəb-
bət kimi axan “mavi nəğmə”nin sevdalı səsinə özündə qərq etməmişdir. Bu
hüzn yeli əsən mühitdə Ə.Kərim işartı sevinc, sevir-sevilmək düğuları gö-
rür. Bu, düşməyə qarşı insanları səfərbər edən qəzəbli nikbinliyi qidalandıran
poeziyadır. Ə.Kərim bu poeziyanı görür; povest şeiriyyətlə doludur...

(sənətkarlarla oxucu arasındakı bədii-estetik əlaqəni) təmin edən sahədir. Məhz buradan (sintaksisdən) bədii nitqin bütün qatlarına damarlar yayılır.

Poetik nitqin, xüsusilə şeir dilinin üslubi müəyyənlişməsində təşbehin quruluşu və məzmunu mühüm diferensial göstəricidir. Bu, sənətkarın estetik dünyagörüşü haqqında aydın təsəvvür verir. Nəyi nə ilə müqayisə etmək, əslində, bədii predmetin cəmiyyətlə, geniş mənada isə bütün təbiətlə dialektik təması və deməli, ədibin də təbiət və cəmiyyəti hansı diaqonal altında görməsini aydınlaşdırır. Bənzəyənlə bənzədilənin münasibəti obyektiv xarakterindən başqa, sırf subyektiv cəhətlə də – şəxsi zövqlə də bağlıdır: əvvələn, hamı gözlə görünən oxşarlıqları görsə də bəzisini bir, başqasını digər cizgilər cəlb elə bilər, ikincisi, daxili-məzmun uyğunluğunu çoxu görməyə bilər. Bir də görürsən ki, filan əşya və ya hadisələr arasında indiyə qədər heç kəsin seçmədiyi bir yaxınlığı məhz filan sənətkar aşkar edir. Görülməmiş əlaqələrin görülməsi sistemə çevrildikdə üslubi xasiyyət formalaşır və dil-üslub novatorluğu üçün imkan açılır. Beləliklə, yenilik silsiləsində təşbeh mühüm həlqələrdəndir. Təsadüfi deyil ki, öz novatorluq işini görəkən böyük M.Ə.Sabir klassik poeziyamızın vaxtilə çox gözəl, tərəvətli görünmüş, ancaq XX əsrin işinə yaramayan təşbehlərinə (hörük – ilan, xal – buğda...) gülmüşdü. Həmişə olduğu kimi, indi də bu bədii-üslubi faktora xüsusi əhəmiyyət verilir. Dediğimiz kimi, Ə.Kərimin özünəməxsusluğu da məhz bu detaldan başladı.

Orijinallıq üçün “ölüm”ü “sevgi” ilə müqayisə edən tapılar – “qara”ya “ağ” demək asandır, ancaq görək bu iki antaqonist rəngi kim bir anlayış şəklində verə bilər və buna inandırar – Ə.Kərim: “Ürəyim çox yaman sancdı. Dedim ölüm sevgi kimi ürəyimə Gizli-cizli necə qonub, Yoxsa boşluq olub orda, Yoxsa orda sevgi sönüb? Yox, sönməyib!... O vuruşur ölümlə Vəfalı dostum kimi”. Hansı hiss olursa-olsun, o, ürəkdə yuva salıbsa, ürəyə yol tapıbsa, həqiqi sevginin işini görüb.

Onun fitrətində siftədən şairlik istedadı var idi; ancaq məhz bu səpgidə – belə üslubda yazmaq həyatının şüurlu dövründə müəyyənleşdi. O, klassik ədəbiyyatımızı da gözəl bilib. Nəsimiyə, Füzuliyə şeir həsr edib; bu şeirlər yubiley plakati deyil, onların şair obrazından elə cizgilərdir ki, bu cizgilər onların üslubunun iliyinə gedir – onları duyan, bilən adam bu cizgiləri görə bilər. O, Füzulini dünyanın rəqibi, sirdaşı səviyyəsinə çatdırır: “Dünya səni qocaltdı yaşdın olsun deyə... Dünya səni qocaltdı cavan görünsün deyə”. Ə.Kərimdə çox ifadələr, misralar, fikirlər var ki, onlar Füzuli sənətinin kökündən cücərmiş pöhrələrdir. O, Füzulinin “elmsiz şeir əsassız divar olur” düsturunu özü üçün sənət devizi götürür: “Söz axtardım, tapmadım, misram

üslubu hazırkı gənc poeziyamızın güclü bir axarını təşkil edən qələm sahibləri üçün örnəkdir. Ə.Kərim axtardı, öyrəndi, bədii dil-üslub sistemində beləcə örnək kimi qaldı getdi. Getdi, ancaq nəsil-nəsil oxucularla, yeni-yeni oxucu nəsillərinin zövqü ilə təzədən sənət şəklində qayıdır, qayıdıb zövqləri “sahmana salır”, oxucuları ilə mənən yaşayır, söhbət edir, tərənnüm etdiyi ideal zirvəyə – gələcəyə doğru bizimlə birgə addımlayır.

Əli Kərim bir şeirində deyir:

Şair var ki, ömrünü
Başlamamış bitirir.

Biz belələrini görmüşük. Şahidik: qəzet-jurnalları doldurmaqla kifayətlənməyib, şeirlərinə musiqi bəstələdib radio-televiziyanın, böyük salonların həm “saqisinə”, həm “sərkərdəsinə” çevrilən elələri olurlar ki, Əlinin dediyi kimi, “cansız əsəriylə birlikdə ömrünü də itirib”. Əlbəttə, bu ifadənin o biri tərəfi də var ki, elələrinin əsərlərinin ömrü öz ömürləri qədərdir – elələrinin fiziki və mənəvi ömürləri üst-üstə düşür. Ancaq özü demişkən, şair də var ki:

İdrakın zirvəsindən,
Hissin yanğınlarından
Keçir şeirinin yolu.

Və bu yol əsl şeirin, sənətin yoludur. Bu yol şeir-sənət durduqca durur. Bu, şairin mənəvi ömrüdür, sənəti yaşadığıca yaşayır. Əli Kərimin ömrü belədir. Onun poeziyası özü haqqında öz sözünü deyir: Əli Kərimin ölümü az qala yaşadığı ömrü qədərdir. Ancaq şeirinin oxunmasında onun ölümü hiss olunmur. Oxucuları azalmır ki, çoxalır, seyrəlmir ki, gurlaşır. Onun poeziyası yaşayır və bu poeziya ilə özü də nəsil-nəsil ömür sürür.

Tofiq Hacıyev

Bəzisi
bir vaxt kənarında
Yaşadığımız çayın
suyunda axıb gedib.
Amma eləsi də var ki,
itməyib,
könlümü incitməyib.
Elə saatım var ki, ağac olub
Bir dost bağında,
Hər dəqiqəsi bir meyvəyə dönüb
Göy budağında.
Boynuna qol salıram saatımın
Otururam ömrümün
bir parçasının kölgəsində:
Düzürük qızıl yanaqlı dəqiqələri
On dörd günlük Ay-boşqaba,
yeyirik şirin-şirin.
Hər il təkrarı olacaq
bu dəqiqələrin.
Hərdən düşür dəqiqələr budaqlardan
yerə bir-bir.
Sahibini görüb gəlir, onlar nədir,
Saatım var,
Bir insan sevincində
bir hissədir.
Solmuş bir təbəssümün
Parıltısını qaytarmış.
O ölməmiş. O ömrüdür.
Anlarım var:
Leysan yağışı kimi yağmış
Kövrək bir insan qəlbinə;
Bitirdiyi çiçəklər
mükafatdır mənə.
Oğlanlarıma baxıram:
Boylu-buxunlu günlərimdir.
Nurlu gecəm, al səhərimdir.
Şeirlərimə baxıram:

Sənintək, a Kürüm, mənim də nəğməm
Axa şəhərlərə, axa kəndlərə.
Mildə iş qurtarıb susanda aləm,
Xoş səda salaydı aynabəndlərə.

O da dalğalanıb, yeri yib arx-arx
Bu ana torpağı qucaqlayaydı.
Sən ellər gəzəndə işıq saçaraq,
Sözüm könüllərə şəfəq yayaydı.

Sənintək axaydı, səsim də, a çay,
Muğanda “su” deyib yananda düzlər,
Mənim də nəğməmi tarlada hər yay
Sərin suyun kimi içəydi qızlar.

Hər könül istəyim, könül harayım
Ellərin qeydinə belə qalaydı.
Heç nə istəmirəm, mənim Kür çayım,
Bir sənə bənzəyən nəğməm olaydı.

1953

BİR GECƏLİK KÜR OLMUŞAM

Sahilində qaldım Kürün,
Verdim Kürlə baş-başa mən.
Səhərədək göz yummadım,
Etdim ona tamaşa mən.

Qucaqlayıb Kürüm ilə,
Öpdüm onu neçə kərə.
Gör biz necə qovuşduq ki,
Axır mən də döndüm Kürə
Kürə döndüm!

Kürə!

Kürə!

Alt – dəniz,
Üst – dəniz.
Üç gündür minik yoxdur,
Ayrılmışıq dünyadan biz.
Gülüb deyir neftçi dostumuz:
– Belə tufan olmasaydı,
Əlbət, tez qaçardınız.
Üç gündü soyuqdur
Xəzərin qoynunda.
Dəstəkdən otağımıza tökülən
İsti sözlərin qoynunda
qızınırıq.
Qəhrəmanlığa vərmiş
etmiş,
Odur ki, onu unutmuş
İgidlərlə yan-yana,
Xəzərlə bir tavanın altında,
Xəzri kimi hər dalğası
vulkan püskürməsi olan
okeanın altında Xəzər.
Nəhayət, yorulur Xəzər,
Durulur Xəzər.
Mavi bir nəğmə olur Xəzər.
Mənə elə gəlir ki,
Biz üç yoldaş –
Üç susmaz sözü, –
Bu nəğmənin qoynunda
Neft daşlarında.

Sözsüz,
Səssiz,
Sümürdülər ləzzətlə
Tüstünü,
Neft iyini,
Dinliyi.
Bir də lal dostluğun ətrini.
Ayrıldılar.
Demə ayrı oldular.
Nə onlar qışqırıqçıydı,
(Nə də çəkdim mən zilə),
Sakit-sakit addımladılar
Dünya boyda
Səmimiyyət adlı bir mənzilə.

MUĞAMI DİNLƏYİRƏM

Ürəyimdə sevinc, qəm –
Muğamı dinləyirəm.
Həm isti, həm soyuqdan,
Həm kölgə, həm işıqdan
Yaranmış bir xoş aləm...
Çarpazlanan əllərim
başımın altındadır,
Təbəssüm dodağımda,
qırıqlar alnımdadır.
Tarın sarı simindən dönə-dönə səs qopur.
Qəm qopur, sevinc qopur,
Söz qopur.
Dönə-dönə o səslər
Ürəyimə tökülür,
Könlüm simi titrəyir,
inildəyir,
sökülür.
Kamanın səsi titrək,

Bu günə də arzusən,
Sabahınsa vüsalı.
Bir hiss olub
Sevinc yaşı, qəm yaşı,
Dodaqlarda birləşir.
Ürəyim, nə var yenə!
Ürək, döyünmə belə!
Duyan sən, səs salan sən,
Qoy eşidim,
Nə olar, bir az yavaş döyünsən!
Ürəyimdə sevinc, qəm –
Muğamı dinləyirəm.

1958

* * *

Altıncı festivala
mən də gedirdim o vaxt...
Uçmuşdu Moskvaya
Ürəyim məndən qabaq.
Nəhayət, ona çatdım...
Aşib-daşırdı şəhər.
Məhəbbət kimi safdı,
mehribandı al səhər...
Dolmuşdu nəğməylə göy –
dərya suyla dolan tək.
Göydə nəğmə, göyərçin –
göydə neçə min ürək...
Söz axırdı könlümün
bütün üfüqlərindən,
Sevinc dalğası idim
sevinc dəryasında mən.
Hər küçədə bir ölkə...
Hər yerə, hər ölkəyə
Avtobuslar işləyir.

ƏLLƏR

Külək qarı püskürür...
Yerdən göyə yağır qar.
Qışın öpüşü kimi
Şaxta yapışır üzə.
Güclü çiyinlərində
Uzun-uzun borular
Yeriyirlər neftçilər...
Qalın qar çıxır dizə,
Sanki tutub ayaqdan
İstəmir ki, buraxa
Neftçilər boruları
Daşıyırlar buruğa.
Ağ vulkanlar içində
Alıb dərindən nəfəs,
Fəhlələr bir-birini
Tez-tez eləyir əvəz.
Əllər duyur boruda
Əvəz olunmuşların
Əlinin istisini.
Amma dostların biri
Borudan yapışanda
Bu istini duymadı,
Çıxarmadı səsini
Bildi: kimsə boranda
Göz görməyən zamanda,
Başqası çalışanda
Avaratək verməyib işə canını, şəksiz,
Dostlarının yanıyla
Yeriyəndir ürəksiz.
Bir az sonra budkada
Papaqla üst-başını
Çırpıb oturdu onlar.
Əriyib damcı-damcı
Üstlərindən elə bil

ATAMIN XATİRƏSİ

O, sərt idi. Səhər dərsə tələsəndə mən
Bildirməzdi yolda durub boylandığını.
Bircə dəfə söz açmazdı qəlbindəkindən,
Söyləməzdi övlad üçün sox yandığını.

Gizli-gizli məni süzüb gülərdi bəzən,
Durub-durub güc gələrdi əyri qəlyana.
Övladına bircə dəfə “can” söyləməkdən
Övlad üçün can verməyi asandı ona.

Əməksevən, ağır, enli, cod əli vardı,
Tale kimi endirərdi çiynimə hərdən.
Sərt üzünə bircə anlıq səhər doğardı
Bilməzdim ki, hansı nurlu düşüncələrdən.

Sevgisi də soyuq idi – təzə əkini
Hər bələdan hifz eləyən qalın qar kimi.
Moskvada oxuyurdum,
Tərk etdi məni.
Gələn zaman bir əbədi ayrılıq dəmi
Gah istəyib məni görə.Gah deyib ki, mən
Qoy bilməyim.

O utanıb öz ölümündən.
Ah, o, niyə belə etdi, bu nə qubardı?
Nə zamansa bu nişanda bir atam vardı.

1959

POÇTALYON

Yenə poçtalyonu Göyçayımızın
Çınarlı yollarla gəlib şən keçir.
Düşünür: “Gör neçə oğlanın, qızın
Eşqi, məhəbbəti əlimdən keçir”.

Yaşı əllisə də, demə, qocadır,
Pionerlərə də o, salam verir.
Görkəmdən vüqarlı, boydan ucadır,
Qabarmış köksünə yaxşı baxın bir.

Rayonun hər böyük, hər kiçik yolu
Ömür dastanının misralarıdır, –
Gəlin təbəssümü, ana “sağ ol”u
Onun dövlətidir, onun varıdır.

Bu yerlər qəlbinə tanışdır, tanış
Öz həyəti kimi, bağçası kimi...
Bəlkə hər qarını min dəfə açmış
Mahud pencəyinin yaxası kimi.

Yükü el salamı, el məhəbbəti,
Bir yüngüllük duyur ağırlığından.
Körpə uşağın da gülür niyyəti
Yüyürüb məktubu alanda ondan.

Biri uzaqdan da ötüb keçəndə,
– A Qurban, – deyərək onu haylayır.
Bir üstü möhürlü zərfin içində
Məhəbbət gətirir, sevinc paylayır.

– Məktub gecikməsin, – dediyi zaman
Ona çox həyəcan, çox həvəs gəlir.
Daim qulağına meşin çantadan
Neçə salam gəlir, neçə səs gəlir.

Görsən tufansızam, görsən rahatam,
Qoyma xumarlanıb evdə də yatam.
Ey Bakı küləyi, səhərə kimi
Sındır pəncərəmi, döy pəncərəmi!..

1954

BABƏKİN QOLLARI

Qolu sındırılmış Babək,
Yurdu yandırılmış Babək,
Qan rəngli bir arabada,
Şərq boyda bir xarabada,
Söylə-söylə,
Döyə-döyə,
Hamıya görk olsun deyə
Kənd-kənd gəzdirilən Babək,
Ölübən-dirilən Babək;
Qollarını görməyəndə
Azca rahat olan Babək;
Bir qırmızı yuxu içrə:
Uzaqlara dalan Babək.
Deyən Babək: – Aman dostlar,
Hücum çəkin qoşun-qoşun,
Orda mənsiz qılınc çalan
Qollarımla bir vuruşun.

İyun, 1969

FÜZULİ

“...Fələklər yandı ahimdən...”

Füzuli

Dünya səni qocaltdı yaşydın olsun deyə
Gömlüdü dərdin yerə, ucaldı ahın göyə.
Dərdə şərik – dərd özü, sükut – suala cavab.
Qranit dağlar belə, gətirməzdi buna tab.
Füzuli, o nə dövran!.. – Görsələr yanır insan
Yanana od verdilər.

Göy də şəfəqlər saçan
ahına baxdı, daldı.
Dedilər ki, fələklər
yaratmışdır bu odu,
Fəqət bu oda yanan
fələklər özü oldu.
Baxıram ucalardan
gəlir Füzuli səsi.
Görünür ucalarda
onun nurlu izləri.
O ulduzlar
Füzuli yangısının közləri,
O Günəş də Füzuli odunun nişanəsi.

1958

XƏTAYİ

(*poemadan parça*)

Xətayi at belində,
At xəyal qanadında,
Xəyal da təsəvvürün
təsəvvürünə süvar...
Düşmənin təhqir qədər
İti qılınclarından
Yerdə Vətən bölünür,
Dodaqda «Vətən» sözü,
Çayda axan duru su.
Günəş də parçalanır
Yaralı bir əsgərin
Gözlərinə tökülür.
Torpaq ayaqlar altda,
İntizar bir ananın
Köksü kimi sökülür.
Xətayi at belində...
O qədər qəzəblənib
yanıb dırnağınadək

Şeirim dedilər ki, bəyənilməyib...
Sevinir nadansa... Bu sevinc nədir?
Görünür, onun da ən gözəl şeiri
Sənin bu şeirinin zəifliyidir.

Yazırsan gecələr... Daha da çox yaz...
Nə qəm çək, nə də ki, təəssüf eylə.
Sən yaxşı işləsən, gülümsəyəcək
Hər yazın dostların təbəssümüylə.

1961

AZƏRBAYCAN

Azərbaycan!
Odlar yurdu! –
Ürəklərin odundan
Yaranmış bir diyar.
Dostuyla
hər dərdi-məlalı,
Sevinci bir duyar.
Azərbaycan –
Tarixlər şahidi,
Nizamisi sərhədsiz təfəkkürü,
Nəsimisi həqiqət şəhidi.
Füzulisi – könlün
Hər guşəsindən
xəbər verən,
eşqin bütün çalarlarını görən
dünya ürəkli bir sənətkar.
Nəsrəddini, Cəlili
çiyində xalq dərдинin
Kəpəzi,
Şahdağı.
Sinəsində çalın-çarpaz
göz yaşsı,
ah dağı.

Yolları insanla,
mənayla dopdolu
şeir misrası.
Məna ətriylə
doldurar dünyanı
onun milyon çalarlı
hər yazı.
Çaylarında könül oxşayan
nəğməli bir haray.
Qüzeyi – qış,
güneyi – yay –
Azərbaycan!
Gecə-gündüz
ilhama gətirən məni.
Azərbaycan!
Könlümün,
ruhumun,
sevincimin,
kədərimin,
fikrimin Vətəni
Azərbaycan!
İnsan zəkasının
ışıldandığı,
könlündə
min çırağ yandırdığı
bir diyar.
Bayramı zəfərlərlə,
bugünkü parlaq,
sabahkı daha parlaq
səhərlərlə dolu;
Yolu –
Bəşər fikrinin
zirvə yolu.

Tökülür onlardan
sinəmə yollar,
neçə kənd, şəhər,
nə qədər diyar.
Doludur yollarla gözümün içi,
Gözümün üstə də yollara yer var...

ANA

Demirəm göy kimi ucadır adın,
Yox, yox alçalmasın söhbətin, sözün.
Sən ki yaranışdan oxşar olmadın,
Ancaq özün kimi böyüksən özün.

Əyilib alnından öpəndə hərdən
Könül dodağıma bir də öp, – deyir.
Ağarmış saçına əl vuranda mən
Əlim Şah dağının başına dəyir.

Mən səni bağrıma basanda bərk-bərk,
Gör nələr düşünüb, nələr duyuram!
Elə bil Göyçaydan Kamçatkayadək
Vətən torpağını qucaqlayıram.

1952

DƏNİZ

Dostum İ.İslama

Üfüqlərə başını
Qoyub uzanmış dəniz...
Onun böyük qəlbində
Kiçik bir duyğu kimi
Çırpınır dağ gövdəli,
Dağ siqlətli gəmimiz.
– Mən,
Baxıb, göyörtədən

Evdə?
Eyvanda?
Xeyr!
Yoxdu vaxt,
məkan,
Neçə ömürdən
uzaq bir səfər
edən adam üçün yoxdu bunlar.
Məsafəsizlik,
çəkisizlik
üzərində
uzanmışdı oğlan.

NİDA

(Monoloq)

Mən elə sürətin təşnəsiyəm ki,
Çatsın xəyalımın üfüqlərinə.
Bir göz qırpımında yetirsin məni
Həm ən yüksəkliyə,
həm ən dərinə.
Mənim istədiyim o sürət olsa,
Xəyalla idrakı bir yerə qatar,
Sürünməz yorğunluq bürkülərində
Bürokrat təyyarə,
bürokrat qatar.
Çatar mənzilinə bir an içində
Könlün hər arzusu,
sözü,
əməli,
Bir göz qırpımında birləşər yəqin
Əvvəlin axırı,
sonun əvvəli!

Evi boyda dünyanı,
Dünya boyda evini
o, bərk-bərk,
Fəzalardan asılmış
Mavi rəngli nənmitək.

ÇƏKİSİZLİK

Birdən yox olursan...
Boşluq olursan...
Elə bil kiminsə xəyalısan sən.
Yox olur “gəmi” də, dünya da bir an,
Bir az da qorxursan özün-özündən.

Amma məhəbbətsə azalmır qəti,
Duyursan yaşayır, yenə də vardır.
Könlümün torpağa saf məhəbbəti
Daha da çox olur...
daha da artır.

METRONUN YAYLI QAPILARI

Adam var bu qapıları açar,
Bir az
saxlayar, deyər:
“Birdən,
Arxadan gələnə dəyər”.
Bəzən
heç dönüb baxmaz da
Heç özü bilməz də
Kimdir: dostdur,
yoxsa düşmən.

Yenə hay-küyü qopmuş
 bizə qoşa qonşunun.
Qurtarmamış onların
 bu otaq – hind dastanı
Oğlumdan bu gecə də
 alırlar Hindistanı.
Sonra mətbəximizdən
 cıziq çəkir
 kədərli
və dönməz Vyetnama
 Amma qəflətən əli
Donur:
 Cızıq qırılır.
 Onun yarısı qalır
Uşaq stolu üstə
 xırdaca bir varaqda.
Yarısı bombalanır
 evimizdən uzaqda.
Oğlum məyus olur çox,
 Amma demə usanır.
Xətt buzqıran dalınca
 Arktikaya uzanır;
 Hücum çəkir buzlara.
Onları birləşdirir –
 hələ korlamadığım
 ağappaq kağızlara.
Xətt durur birdən yenə;
Buzqıran çatmamışdır
 buzun son güşəsinə.
Oğlum gözləyir, bizim
 qəhrəman qütbçülər
İşıqı başdan-başa
 nə zaman qütbə çilər.
Gecə keçir...
Çalışır neçə saatdan bəri.
 Baş-başa çata bilmir
Oğlum bütün xətləri.

pəncərəmin qabağında qabarrı.
Dolur evimə dünya,
insan,
okean səsi,
Açılır evimə
dünyanın pəncərəsi.

3. MERİDİAN ÜSTÜNDƏ OYUN

Bir kötük üstə o vaxt
Uzun ağac qoyardıq.
Hər ucunda birimiz,
Sevinclə oynayırdıq.
Meridian üstündəyəm,
Uşaqlıq hissindəyəm,
Deyirəm ki, ölkələr
Razılığa gələrlər.
Hərdən dincəlmək üçün,
İlhama gəlmək üçün,
Sevinc əşiqi olub
Coşalar, qaynayalar,
Meridian üstə çıxıb
Uşaq tək oynayalar.

4.

Gözlərim sənə heyran olub...
Baxışlarım meridian olub
Sancılıb dünyanın ən uzaq yerinə,
Baxışımda ölkələr,
kənd,
şəhər,
Baxışım dönüb meridiana;
Gah qatarla,

Dönür ekvatora,
 meridiana,
Gah Şərqə yollanır,
gah Qərbə sarı.
Alnında birləşib xətlər düyünü,
Hər xəttə bağlanan, –
 neçə ölkədir.
Qoca az əyilib, xətləri çarpaz,
Alnını irəli verərək gedir.
Dönüb ulduz olur ulzudlar içrə,
Tökülür alnından tər puçur-puçur.
Ardınca Yer gəlir,
 qalaktikalar
Dopdolu,
 rəngbərəng şar kimi uçur.
Şimşəkli gözündən nur saça-saça
Çəkib kainatı aparır qoca.

1969

YERALTI DÜNYADA

Olmamışdan yer altında
O cür nəhəng metroda mən,
Heç xəbərim yoxdu qəti,
Mənalı bir şeir kimi
O sehirlə dərinlikdən.
Yer altına girənlərlə
Endim şeirin təkinə mən,
(Başım üstə yer ilə göy)
Çox çəkinə-çəkinə mən.
Endim burda mənzil quran
Əsrlərin diyarına.
Bir hay çəkdim,
 səsim çatdı

Uçub getdi
Üfüqlərdən üfüqlərə.
Deməyin ki, daş yox oldu,
Daş çevrilib bir ox oldu.
Oldu qılınc,
güllə,
mərmi.
Dayanmadı fikir kimi.
Atom oldu.
Meridianı qırıq-qırıq,
Arzuları zərrə-zərrə,
Okeanı para-para
Edib keçdi...
Həmin o daş
İndi yenə dayanmayı,
uçur hara?
O, neytron, elektron –
Dönüb
nələr,
nələr olur.
Alov olur,
ölüm olur,
zəhər olur
Ey həməsrin,
Həqiqətin qan qardaşı,
Dayandıraq olmazmı, de,
Yarıcıpaq,
yarıvəhşi,
Qədim insan
atan daşı?!

Böyükdür eşqim, adım
Budur həyatım, ömrüm!
Deyirəm ki, ürəkdən:
Adi bir insanam mən!

UŞAQ

Əlimi qaşımın üstünə qoyub,
Boylanıb baxıram uşaqlığıma:
Özüm böyütdüyüm dəcəl çəpişə,
Əlimlə saldığım cənnət bağına.
Eheyy!! – qışqırıram, baxmayır uşaq,
Bir də qışqırıram, dinmir ki, dinmir.
Başa düşürəm ki, çıxmırmış səsim,
Çox zaman yuxuda olduğu kimi.

Amma, təsadüfən çevrilib uşaq,
Gözləri dolusu baxır uzaqdan,
Birdən fikir verib mən ağ saçlıya
Qaçır,
bir əsər də qalmır uşaqdan.
Nöqsanım,
qüsurlarım,
mən, bir də qəmim,
Yüyürüb,
yüyürüb,
düşürük həkdən.
Göydəmi,
yerdəmi,

ürəyimdəmi
Kimsə qəhqəhəylə gülür ürəkdən:
– Nə fikrə getmişən, – deyir, – nə fikrə,
Bir dərdin olmasa sən də gülərsən,
Atsan yanındakı yoldaşlarını,
Sən məni o zaman tapa bilərsən...

1969

PAŞANIN İLK UÇUŞU

*H.Cavid adına 132 nömrəli məktəbin
qayğıkeş müəlliməsi Sitarə xanıma.*

Məktəbə gədirdi oğlum ilk dəfə,
Doldurdu könlümü qəriblik odu.
Düşdüm birdən-birə
 uzaq illərə,
Qışqırdım oradan
 səsim çatmadı.
Durdu gözlərimdə ilk müəllimim,
Oğlumdan ayırıb apardı məni,
Mən Göyçayda qaldım,
 oğlum Bakıda.
Onu da çağırdı ilk müəllimi.

Təzədən başladım birinci sinfi,
Fikrim orda qaldı,
 Gözümsə burda.
Könlümü doldurdu iki həyəcan
Üst-üstə qalanan çırıntılarda.

Deyirdim, görəsən, ilk söhbətində
Müəllim oğluma nələr deyəcək.
Görəsən, xoşuna gələcəkdir?
O da qayğıkeşmi müəllimimək?
Sonuncu zəng oldu,
 Göyçayla birgə
Bircə an içincə Bakıya düşdüm,
Oğlumun məni belə firavan, azad,
Mən belə fərəhli heç görməmişdim.

Günlər ötüşdükcə heyrətə saldı,
Mənim ilk balamın ilk müəllimi!
O, hardan bilirmiş həyatımı bəs
Mənim ilk günümdən bu günə kimi?

Heç düşməyir maraقدan.
Ey, qaçırsan haraya?
Deyib, ovcu Xəzərlə
Dolu bir balacası
Gəlib çatır haraya.
Bir ovcunda bir Xəzər,
Xırda uşaq Xəzəri,
Ağ dənəvər qum üstə,
Qaçırlar,
Yıxılırlar.
Gah yaralı yoldaşın
başına yığılırlar.
– Ayağın sıyrılıbdır,
Elə bildik qanadı.
Gülüb qaçır uşaqlar.
Hərəsi bir qağayı –
hər əl də bir qanadı
Atılırlar sulara,
Səslər gəlir dənizdən:
– Mən gəmiyəm, gəmiyəm.
– Mən balıqçı qayığım.
– Mən balina kimiyəm.
Üfürürəm dənizi,
Gedib dəyir daşlara.
Qaçır,
aşır,
daşır a.
Uşaqlar ləpə kimi...
Uşaqlar dalğa kimi...
Bircə atom zərrəsi
Görməmiş bir sevincin
Dənizində
Bəxtiyar –
Körpə balalar çimir.

Gəlmişdi o dostların
İkisi də Bakıdan”.
Keçib nöqsanımızdan
Çox da açıb-ağartmaz.
Gülümsəyib bu vaxt biz
Söyləsək də: sağ olun,
Gəlmişik ki, burdayıq.
Çatmaz ona səsımız.
O silkələr başını,
Tanış mühazirəni
O, yenə də oxuyar.
Qəlbimizdə alışar
Tələbəlilik həvəsi,
Könlümüzdə intizar.
“Bizim skamyalarda
Oturmuş cavanlara
Görünməyib yenə də,
Köhnə, doğma sözləri
Bircə-bircə yazarıq
Onların dəftərində.
Bir kimsə duymaz bunu.
Zəng olanda çıxarıq
Görünmədən otaqdan;
Divarların yanında
Sakitcə durar, baxar
Hamıya otuz cavan.
Ötüşsə də qış, bahar,
Bura yenə gələrik,
Oxuyarıq təzədən
Yaşa dolsaq belə, biz.
Saçımıza düşsə də
İllər ötüşdükcə dən.
Qonorar çox olsa da
O vaxtkından yüz dəfə,
Çoxdan xərclədiyimiz
Təqaüdlə yenə də
Bulka alıb yeyərik

Torpağın altında çox darıxıram,
Torpağın üstündə nə qədər şənəm.
Gah sağa göz qoyub, sola baxıram,
Hər yerdə mən varam, hər yerdə mənəm.

Deyib: “Nə tez öldü, nə nakam öldü” –
Bəzən gül qoyuram məzarım üstə,
Deyirəm: az güldü, çox azca güldü,
Qoy gülüm, qalmasın arzusu gözdə.

Baxsan bu dünyanın ha tərəfinə,
Bir yerdə qəbrim var, on yerdə sağam.
Göy uçsa, yer qopsa ölməyəm yenə,
Hələ neçə dəfə doğrulacağam.

1954

NƏĞMƏLƏRİN YUVASI

Gecə düşür...
susur bütün nəğmələr,
susur şəhər.
Oğlum Paşa,
Oğlum Azər
deyirlər:
Nəğmələr harda yatır,
Yuvaları hardadır?
Deyirəm ki: – Ay Paşa,
Deyirəm ki: – Ay Azər,
Sizin ürəyinizdə
Gecələyir nəğmələr.
Bir azdan oğlum Paşa
Bir azdan oğlum Azər
Sevindirərək məni
Yatırlar, ürəklərinin
Başına qoyub təmiz,
Balaca əllərini.

Yerə salma bu xahişini,
Gəl, ömrümün gərdişi,
Milyon ümitsizliyin hasarını
Bir “gəlirəm!” sözünlə
 Yar, gəl!
Sənə vardır ürəyimdə
 həmişə etibar, gəl!
Gəlırsənmi?
 Səni yaxşı görmək üçün
Kədərımı bir daş kimi
Qoymuşam ayağımın altına,
Qalmışam boylana-boylana,
Gələcəksən!
Tanıyıram həkimlərini,
 Tanıyıram səni
Bir dəfə də salmamısan yerə
Atanın xahişini.

1964

* * *

Uşaq deyir ki, mənə
Bir ovuc dəniz verin,
Bir stəkan Kür verin,
Araz verin,
 tez verin.
Bircə qurtum su verin, –
Bir çıxımlıq dağ verin,
Uşaq üçün dünya ev,
Göy də mavi bir tavan,
Uşaq üçün hissitək
Bütövdür, safdır cahan.
Məncə, bu sadədıllık
Dühayla eyni şeydi.
Bu hiss dahi elədi,
Bəlkə də Eynşteyni...

Açıram pəncərəmi,
avazıdır bir qədər
səpsərin yel beyini.
Düşünürəm: mən təkəm,
dünya hələ yatıbdır.
Otağım tənhalığın
dəryasında batıbdır.
Yox, bu belə deyildir,
hətta mən indi belə
bağlıyam yer üzünün
hər uzaq guşəsilə.
Bağlıyam kainatın
hər planetiylə mən,
Bizi fırladan Yerin
mərmi sürətilə mən,
Ürəyim yaman vurur,
Bəlkə həkimə gedim?
Bəlkə dosta gənəşim?
Xeyr!
Çox güman indi
Gur maqnit tufanları
Başlamışdır Günəşin.
Vurur dalğası məni,
Vurur dalğası Yeri...

SANKİ...

Sanki kədər mənim yox,
Mən kədərinki idim.
Neçə gündüz edirdi
Bağrımı didim-didim.
Ürəyim söylədi ki,
sahibi ol bunun sən.
Axı, bircə sənə yox,
dostlara da toxunur.

Şair var ki, özünü
Başqasına bənzədir.
Amma şair də var ki,
Zamanın doğma oğlu;
İdrakın zirvəsindən,
Hissin yanğınlarından
Keçir şeirinin yolu.
Əsrin ahəngi – vəzni,
Müqəyyəd qafiyəsi.
Gah qovuşan cüt ürək...
Gah da ki orkestrin
Toqquşub şaqqıldayan
Qoşa zərb alətitək...
Misraları gah Ayın
Dənizə salladığı
Nur zolağitək oynaq.
Gah da ağır qatarlı
Qoşa rels kimi
Dümdüz,
Qüdrətli, güclü, parlaq,
Gah qısa yol...
Məqsədə tez yetirən
kəsə yol...
Gah da ki, bu dünyanın
Sinəsinə dolanan
Ekvatorla
Meridian.
Belə şair də vardır:
Onun ömrünün yolu
Bir əbədi yazadır.
O, sözlər sərkərdəsi,
Fikirlər qəhrəmanı
Şair Rəsul Rzadır.

Ürəyi çırpınır barmaqlarında,
Onlardan tökülür simlərə nəbzi.
Özü də bilmir ki, çalır,
ya çalmır;
Nə dünyanı görür Habil,
nə bizi.

Axır kəlmə-kəlmə Damcılı bulaq,
Qüvvəti Habilin əllərindədir,
Əllərin əmriylə axır şarhaşar,
Gah da sar sözütək tökülür bir-bir.

Habilin gözünə qonur damlalar, –
Eşqilə simlərə qonur damcılar.
Qonur, Habil isə yumur gözünü,
Qorxur ki, damlalar
düşər,
dağılar.

Segah gah uzanır bir ağrı kimi,
Onu üfüqlərə sancır kəmanə.
Düşüb Yer kürəsi gah bir guşəyə,
Cah sakit fırlanır, gah yana-yana.

1969

* * *

Heç kim məni başa düşməz,
Bəlkə aydınlığımdandır.
Qafiyə düz olmasa da,
Bəlkə də yandığımıdır.

Məni dəhşət
alıbdır çox,

Yığılıq çır-çırpı
 Bir ocaq çatmaq üçün,
Ocaq alışmır
Şofer əlyazmalarına baxır
 gözucu.
Çıxarıram bir-bir:
 bu ballada,
bu şeir,
 bu epiqram.
Kibritin titrəyən
 alovu altına atıram.
Bircə şeirim qalır ki,
Heç onu yandıracağıımız kimi,
 çap etirməyi də,
 fikirləşməmişəm.
Gözümdə qaralır aləm,
 Ocaq istəyr alışsın,
 İstəyr alışmasın.
 İstəyr məftil kimi,
damarlarımda
 bərkisin qanım.
İstəyr şaxtada yanım,
Vermərəm o şeirimi.
 Vermərəm könlümün
 müqəddəs guşəsindən
 bəzi şeirləri
 verməyəcəyim kimi.
Qəmlənirəm bu ara,
 şaxta redaktorun
 yandırdığı soyuq sözündən sonra.
Bildim ki, insan
 nə qədər yanılmış,
O qədər yazı içində
 bircə şeirim varmış.

Sən onu tapmasan, bütün nəğmələr
Eyni bir hüsnə, ahəngdə olur.
Təbiət itirir rəngarəngliyi,
Bütün Yer kürəsi bir rəngdə olur.

Əziz müəllimim!
Sən müdir idin.
Yox, çıxmaz yadımdan
bir dərnək açdın,
Dərnəyin rəhbəri bir yanda qaldı,
Sən dərnək apardın, sən ürək açdın,

Bir axşam dedin ki, möhkəm ol, Əli!
Səninki şeirdir,
səninki sənət!
Dedin o sözləri bir dostuma da
Nə isə... qisməti deyilmiş əlbət.
Sənin işarənlə tapdım ünvanı,
Döydüm Füzulinin qapısını mən.
Sənin o sözlərin deyilməsəydi,
Nəçiydim indi mən,
hardaydım görən?

Bəlkə də hələ də sərgərdan idim.
Tapmaq istəyirdim əsl yerimi.
Başqa bir sənətin hücrələrində
Qısılib qalmışdım bir qərib kimi.

Şeir dünyasında qərib deyiləm,
Sözüm olmasa da o qədər dərin,
Hər şeir yazanda ilk misra kimi
Durur göz önümdə sənin sözlərin.

Günəşin qucağında
bir əbədi,
vəfalı
sakin olmaq istədi.
Alışdı,
yandı Van Qoq.
Bir ucu gözlərində,
Bir ucu göydə olan,
kainatı dolduran,
yanğını ərşə dayaq
Şüalar arasında,
rənglərin əfsanəvi,
qarışıq dünyasında.
Görənlər düşündülər:
“Yazıq bezib həyatdan,
öz canına zülm edir”.
Birdən
çökdü Van Qoqun
ışığa,
rəngə həris
alıcı gözlərinə
sanki qütbün zülməti.
Vurmuşdu məhəbbətin
Alovuyla onu gün,
qovuşmuşdu Van Qoqa
Bir daha ayrılmamaq,
Uzaq olmamaq üçün.
Van-Qoq səndirləyərək
əllərini uzatdı
Günəşin gecəsinə,
zülmətin göylərinə.
Günü tutub, oxşamaq,
saxlamaq arzusuyla.
Yıxıldı sonra günün
Zülmət ucalığından.
Üzünə su səpdilər,
sönərmi arzu suyla?

Bir ağaca söykərib, dayanmışam bayaqdan.
Adamammı, daşammı, ağacammı, bilmirəm.
Mən özümün deyiləm, nə yerdəyəm, nə göydə –
Başqa bir aləmdəyəm – qayıtmaram, gəlmərəm,
Kürə yağış yağırdı...
Suda rəngli bir yağış!
Belə yağış dünyanın heç yerində olmamış.
Açıq düzlər tərəfdə yağış yağır gümüşü.
Göylərin təbəssümü, təbiətin gülüşü.
Kürün ortasında – günün qarşısında al,
Al-qırmızı bir yağış,
al-qırmızı bir xəyal.
Samux meşələrinin kölgələrində – qara,
Qara yağış, boz yağış –
yağır aramsız yağış.
Samux meşələrinin qara kölgəliyində
Yağış görünür gözə.
Kürün suyu orada xırda-xırda oynayır.
Sanki yağışdan deyil,
öz-özünə qaynayır.
Kürə yağırdı yağış...
Kürə yağış yağırdı...
Onun min rəngi vardı...
Yağırdı qızıl yağış, yağırdı gümüş yağış,
Qara yağış, boz yağış:
harda görüşür yağış?
İnanmadım gözümə...
Dedim, burda baxan mən,
Yoxsa bu bir yuxudur gəlib keçdi gözümdən?!
Heç bir yerdə, heç zaman,
belə bir şey olmamış,
Mən yox idim orada...
Kürə yağmamış yağış.

Baş vurdum sulara.
Duydum altda başqa axar var,
daha soyuq,
daha iti.
Artdı qəlbimin heyrəti.
Altda da başqa Kür.
İrəliyə,
geriyə axan Kür.
Oynayan Kür,
duran Kür.
Kür neçədir,
Kür nə gözəl görünür.
Könlümdə ləbələb bir heyrət.
Salam, Kürüm,
Səni olduğun kimi
Gördüm, nəhayət!

HƏMİŞƏ SƏFƏRDƏ

Qatarlar dayananda,
Təyyarələr enəndə,
Məncə, bitməyir səfər,
Səfərdəsən yenə də.
İnsan dünyaya bənzər, –
Səfərdədir əbədi.
Məncə, oturubsa da,
Bir daşın üzərində.
Mənalı bir kitabı
Varaqlayırsa əgər,
Gözəl bir səfərdədir.
Yuxulayanda hər axşam,
Yuxusu körpüdürsə
Günlə gün arasında –
Səfərdədir o adam...
Hətta məzardadırsa,
Xatirəsi dostlara

KÜLƏK, DƏNİZ, GECƏ, ÖLÜM VƏ SƏLİM

(*Ballada*)

Şəhər təzə salınırdı;
Külək coşdu,
Dəniz coşdu,
Həddi aşdı,
Dəniz daşdı.
Hər dalğası
Ada – şəhər üzərində
parçalanan
ağır daşdı.
Ada – şəhər üzərində
dənizin daş ürəyinə
basıb,
möhkəm dayanmışdı.
Şahə qalxıb
Dalğalardan üzülürdü,
Dalğaların göy dağı da,
Göydə birdən sökülürdü,
tökülürdü,
Göylər kimi
şəhər üstə,
Az qalırdı o dağda
Dəmir-taxta küçələri,
Küçədəki dirəyi də,
Ürəkdəki dirəyi də.
Parçalamaq istəyirdi
Ürəklərdən
Saf məhəbbət lövbərini
gənc şəhərin.
Tökülürdü şəhər üstə
qorxunc,
nəhəng şlaləsi
boz Xəzərin.

Biri: getmə, gərək deyil,
məhv olarsan.
– Gedəcəyəm, – ürək deyir.
Yandı fənər,
Nur zolağı
yardı qatı qaranlığı,
Qalın, kobud, cod gecəyə
Saplanmış bir xəncər kimi
İşıq saçdı.
Əriyib bir zolaq qalmış səhər.
Beş cavan da,
Durdu, getdi
dostlarının arxasınca
qaça-qaça,
Dalğayla bir,
küləklə bir,
soyuqla bir,
Ölümləri quca-quca.
Qabaqdaydı işıq, Səlim.
Fənərinin nur zolağı
işləyirdi avar kimi, –
Yerlə göyü birləşdirən
qaranlığın dənizində,
Gah dibində, gah üzündə.
Nur zolağı bir dirəkdən
yapışdı bərk.
Budur demək.
Çıxdı Səlim,
Çıxdı Səlim,
Çıxdı dəniz.
Çıxdı külək...
Bir dirəkdə
Səlim,
İşıq,
Dəniz,
Külək...
Səlim deyir çatam gərək,

Bahar dolu.
O bağlayır paslı,
 kobud bir məftillə
Təbəssümü təbəssümə,
Ailəni ailəyə.
Üst də dəniz,
 alt da dəniz.
Yanır işıq –
 Qızıl dəniz!
Parçalayır qaranlığı
Dalğalın başı üstədən
Fırıldayır uzaqlara.
Çırpır suyun üzərinə,
Deyir ki, sox gözlərinə,
Səpələnir qaranlığın
Parçaları
 ora-bura,
Qalxır səhər,
Məğlub olur
 Külək,
 Qorxu,
 Ölüm,
 Xəzər.
Səhər-səhər
Hamı axır kluba ki,
Qəhrəmanı görə bilsin,
Barı salam verə bilsin.
Oyananda Səlim səsə
Pəncərədən baxır,
deyir:
– Olub nəşə?
Səslər gəlir:
Gedirlər ki,
Qəhrəmanla görüşsünlər
 səhər-səhər.

Sübhədək rəqs edən
şux cavanlara.
Axtarır
arayır səadətini,
Dünyada
yeganə məhəbbətini.
Qız baxır,
kövrəlir
boynunu burub.
Amma o bilmir ki, bilmir ki, qəti
Onun səadəti
yanında durub.

HAMIYA MƏKTUB

Təsadüfən yolda bu gün
üzərində ünvanı yox
məktub gördüm.
Açdım.
Baxdım.
Sətirləri
gənc bir qızın
təbəssümü işığında
yazılmışdı.
Orda arzu ətri vardı—
çiçək açıb, yaz olmuşdu.
Xətt – ürəyin xətti idi;
Sevgi yolu.
Dəli-dolu,
Bəzən əyri – duyğuların
sərt dönüşü.
Bəzənsə düz – fikrin, hissin
söz birliyi,
xoş görüşü.
Bəzən isə seçilmirdi.
Belə məktub

Deyirəm, bəs hanı yazdığın insan?
O vaxtdan düşmüşəm ardınca onun,
Deyirəm hardasan?
Ey! De hardasan?!

MƏKR VƏ MƏHƏBBƏT QALASI

O, dağın alınıdakı
məkrin
və məhəbbətin
qalasındır,
qalası.
Ordan özünü hər gün
Əfsanə dumanında
Atır eşqin balası.
Neçə-neçə əsrdir
O, ölümlə həyatın
Arasında əsirdir.
Gəlir səyahətçilər,
Cəlir hər axşam-səhər.
Cəfakeş aşiq oğlan
Əbədiyyət tülünün
Arxasından görünür.
Deyir: – Ürəyim, oxlan!
Deyir,
Atır özünü,
Atır
Sularda batır...
Qızsa baxır qayadan,
Axı demişdi: – Atıl,
Mən də atılım, oğlan!
Bizi ayıracaqlar,
Ölüm bundan yaxşıdır...

* * *

Söz dedim,
sözümü yerə saldı.
Özünü itirdim,
kitabı qaldı.
Oxudum
Xoşuma gəldi:
Əvvəlki kimi,
Alqışladım
Həyatdakımı yox,
Kitabdakı həmdəmi.

AZAD ADAM...

Küçədə elə danışır ki,
Guya bütün insanlara
mühazirəsi var,
Yaxşı da gər səsi var;
Birinin pıçılıtısını kəsir,
Birinin fikir dolu sükutunu.
Elə bil hamının azadlığına
tutmusan
bunu.
Mərifətdən azad,
hörmətdən azad,
Hər şeydən azad,
Hər şeydən xali,
Danışır ali-ali.
Qışqırır qazı-qazı,
Nadanlığın bu sevimli,
bu hürri balası.

Bütün şəhər evimdir,
Bütün yollar yolumdur.
Gözümdən qaçırmıram,
bir qarış səkini mən.
Tez düşən axşamı mən.
Şəhərin sakini – mən,
Şəhərin rəssamı – mən.
Dolanıram,
gəzirəm,
bayaqdan hər yeri mən.
Şəhərin çox qayğıkeş,
çox mehriban meri – mən.
Gəzirəm,
seyr edirəm,
elə daşı,
torpağı,
İllərlə dəyməmişdir,
ora insan ayağı.
Gəzirəm elə məyus
dərdli xərəbələri,
Ora heç kim getməmiş
düşmən qaçandan bəri.
Burda yeraltı duxan,
Altdan mal verən dükan,
Mavi ipək kölgəli
sıra-sıra xiyaban...
Yox, mənə lazım deyil,
yox, daha heç bir ünvan.
Gəzəcəyəm,
rastıma gələr –
gəlsin, –
gəlməz – heç.
Kolumb həvəsi ilə
ordən adla,
bura keç.

Sənin təhsilin nədir, sənin yaşın neçədir?
Aladırmı gözlərin, qaradırmı, necədir?
Bəlkə elə xalın var, ay ömrün rəfiqəsi,
Qoy qara xalın olsun həsrətimin nöqtəsi!
Bəlkə məndən böyüksən, bəlkə məndən kiçiksən;
Ol, kiçik ol, böyük ol, amma kamallı ol sən.
Kamallı ol ki, ömür bir şən nümayiş deyil,
Mənalı yaşamaqsa çox da asan iş deyil.
Ağıl da öz yerində, kamal da öz yerində,
Bir gözəllik də görüm mənalı gözlərində.
Kimə, nəyə baxıram təkcə səni andırır,
Ürəyimdə sözüm var, ürəyimi yandırır.
O elə bir sözdür ki, dostu, yada deyilməz,
Anadan əziz nə var, anaya da deyilməz.
Əllərimi göynədir saçlarının həsrəti,
Gəl, yiyəsiz qalıbdır könlümün məhəbbəti.
İşdir üz-üzə gəldik... Onda məndən utanma,
Ürəyindən keçəni nə gizləmə, nə danma.
Gizləmə ki, danma ki, gedər hərə bir yana;
Qoyma canım od tutub yana, ömürlük yana
Səni harda axtarım? De nəçisən? De kimsən?
Tez ol görün, tez ol gəl, axtarıram səni mən!
Gözümdə, könlümdə qəm,
Yollarına bitmişəm.
İlk baharı gözləyən cavan ağaclar kimi.
Baharı gözləyirəm... Ay qız, gəl bahar kimi.

MASKA

Yaxşı yadımdadır Peredelkino,
Klubda karnaval gecəsi vardı.
Orda maskaları maska taxmamış,
Bir şümal, bir gözəl qız paylayardı.
Bəzən görürdün ki, bir ayüzlüyə
Eybəcər bir meymun maskası düşür.
Bəzən də görürdün, elə tülkünün

Hər bir dərдинə də çarə qıldırıq,
Nə bilək o belə az yaşayacaq...”
Eh, bu gün nə qədər xəyala daldım,
Eh, qəldim nə qədər alışdı, dindi.
Sən mənim qəbrimi biləsən deyə
Bu cavan yaşımnda ölümünü indi?!

QIZIL QANAD

Dənizdə boy göstərib mahir üzgüçü kimi
Yavaş-yavaş batır gün.
Şüaları sulara açılmış nəhəng, qızıl
Qanad kimi atır gün.
Sahildəyəm. Durmuşam həmin nəhəng qanadın
Bir lələyi ucunda,
Başqa bir lələyinsə balıqçıdır başında;
Durmuş əli qaşında.
Bir lələk də uzanıb sulardakı buruğa,
Sanki ona dayaqdır.
O birisi çatıbdır uzaq bir pəncərəyə,
Yanır, sanır mayakdır.
Sahildə bağlar, evlər, plyajlar sıra-sıra,
Adamlar dəstə-dəstə.
Hamını birləşdirir boy göstərib batan gün.
Hamımızı ucaldır, uçurur üfüqlərə
Bir qızıl qanad üstə.

ZƏHMƏTKƏŞ BURUQ

Nəzarətdən,
nəsihətdən,
uzaq
tənha bir buruq.
İşləyir bir dağ döşündə,
axşam-səhər.

3

Dedi: – Belinski
 belə deyibdir,
Çernişevski də
 bu sayaq yazıb.
Odur ki, əsərin zəifdir,
 Mənə
Baxdı yazdığımı,
 yuz yerdən cızıb.
Dedim ki, nə yaxşı,
 böyük dahilər
Əsərim haqqında
 fikir deyibdir.
İncimə, mehriban,
 sevimli dostum,
Bu əsər haqqında
 öz fikrin nədir?

4

Oxudum dostumun
 məqaləsini,
– Nə oldu, sən belə
 tutuldu? – dedi.
Dedim ki, incimə,
 çoxdur sitatın,
O, sitat haqqında
 sitat gətirdi.

5

Birisi su içirdi,
O birisi müdiriylə
 yaxınlıqdan keçirdi.
“O birisi” müdirə dedi: – Mənim əzizim,
Arağı su tək içir,
Baxın işçimiz bizim.

O istəyir ki, kimsə
iti bıçaq əlində
yanaşanda tənəyə
qışqıra,
söyə bərkdən,
birdən hücum eləyə –
birdəfəlik bilə ki,
düşməni kimdir onun.
Gəzişir
evdə...
çöldə...
Pusur yuxusuz kişi...
Qonşularsa xumardır
dalğasında yuxunun,
sükut – daha şübhəli...
Gecə yarıdan keçib,
azca qalır sabaha,
Qonşular şirin yatır...
səhər açılanadək
Çəkir keşiklərini
xoflu kişiylə tənək.

* * *

Şeir gətirdi,
Həm şeirdir,
Həm də ki, qoşma, qəzəl, bayatı.
Aldım, baxdım,
nə gördüm; həftəbecər boyatı.
Kəlmələr bir-birindən
xəbər verən xəfiyyə...
Vardı dodaq-dodağa
verib gülən qafiyə.
Fikir verəndə vəznə,
yada düşürdü

Beləliklə,
yeddi Allah,
yeddi axmaq,
Yəni on dörd miyanə
Məclisə
Hamıdan tez gələrdilər.
Yerlərini bilərdilər.
“Keçin başa” deyiləndə
Səfərbər baxışları ilə
bərk tutduqları
stula tərəf yüyürərdilər,
bir-birinə dəyərdilər.
Sağlıq deyiləndə
Yeddisi də qız kimi qızarıb,
Göyə öyrənmiş başlarını
Yerə əyərdilər,
Gözləyərdilər.
İdman tapançasının
atəşini gözləyən
yürüşü kimi
gözləyərdilər.
Düşünərdilər:
– Seçilməsəm, ah,
batar, gedər tamam adım.
Baş qaldıranda
görərdilər ki,
Dahi olmayan oğlunun biri
dahi olmayan
tamadadı.
Nəhayət,
günlərin dahiyanə bir günündə
Bir yerə baxıb, bir göyə
Bu onun,
o bunun işini bilməsin deyə,
Bir-birinə xəbər də vermədən
Ayrıldılar,
getdilər,
Müstəqil dahilik etdilər.

Dedim ki, bəs indiki
alimlər,
yazıçılar?

Dedi: əlbəttə, olar.
Yüz neçə il yox oldu,
qaldı, qaldı
bircə il. –
67-ci il.

Bu bir yaşlı qocadan
Soruşdum: – Bəs, ay baba,
Vyetnamdakı evlər,
yurdlar qalır xaraba?
Bu məsələyə siz...
necə baxırsınız bəs?
Qoca gözünü döyüb,
aldı dərindən nəfəs.

Altmış yeddinci il də
düşdü ömründən qəfil,
Yox oldu yüz neçə il.
Elə bil ki, tonqalın ortasına tük endi,
Ömrü kimi qoca da
gözlərimdə tükəndi.

Nəinki bir ağacdır, nəinki qara daşdır,
Gördüm ki, heç bu qoca
hələ doğulmamışdır.

* * *

Mənə deyirsiniz ki,
hər gün, hər səhər-axşam,
Nəğmə,
Şeir yazıram.
Anam, hər kəlməm,
sözüm
Səninkilərdi ki, var.

Bir-birinə qarışmış
şəhərlərin,
kəndlərin
burulğanı.
Gah ürək,
gah şəhər,
gah dəniz adlı
planetlərin
Dağınq karvanı.
Qız həmişə xəbərlərin
istisindən, soyuğundan
Çırpınan barmaqlarıyla
Çalır düymələri.
Səhərdən bəri
Yol axtarır səslər
kosmosundan keçirib
Tanımadığı bir qız səsini,
Yetirsin bir şəhərə.
Yetirsin o yerə
Efir kimi dolu qəlbin
Saf sevgisini.
Çünki oğlan
köçməlidir harasa,
O, bir cavab almamış
könül açıb qıza.
Birdən təbəssüm
Ay kimi doğur üzündə.
Gözlərindən uçur qəm.
Eşidilir cürbəcür xəbərlərlə
“Sputnik” signalı ilə
Dövlət əhəmiyyətli
bir səsle yanaşı:
Sevirəm!
Sevirəm!

1964

ona bu qızın
adını qoyaydı.
Yaxşı oğlan olaydı,
Yaxşı oğlan olaydı.

MEHMANXANADA

1

Mehmanxana nömrəsi...
Baxıram qarlı dağlara...
Baxışlarım yol gedir,
Mavi, saf havanı yara-yara,
Hər şeydən azadam,
Azadam uşaqlarımdan,
Azadam səsli-küylü
həyətimizdən,
Ordakı bəd itimizdən.
Bir səs gəlir:
ay yazıq,
Nəyə lazım
Kainatında heç bir şey olmayan
bomboş bir azadlıq!

2

Bir mənəm,
bir kağızdır,
bir də tənhalıq...
Yazıram dərqli-dərqli,
yavaş-yavaş,
qırıq-qırıq.
Mənim xoşuma gəlməyəndə
öz şeirim,
başqasının necə
xoşuna gələr?

O gündən
 mən
Qorxmuram qəriblikdən;
O gündən mən,
Hansı tanımadığım
 yerə getsəm,
Oluram həm bu yerə məhrəm,
 həm şad-xürrəm,
 həm də ötkəm.
Hətta istəyirəm ki,
 uzaq bir şəhərə,
 bir kəndə
 yolum düşəndə,
Qarşıma çıxan
O iki cavan kimi
 adam görəndə,
 deyəm: “Dayan,
Gərək mən söyləyəm ki,
dostumsan?!”

* * *

Baxdım,
 bulağa baxdım.
O, yox idi elə bil,
Görünmürdü havatək.
(Bəlkə elə su deyil?)
O, duruydu
 o, safdı,
Ən ülvi bir arzutək.
Özü görünmürdü ki,
Dibindəki
 rəngarəng
 əfsanəni tez görək.

Göz qamaşdırıb yanan,
Diksinib oyanan səadət gündüzü kimi.
Oğlan yenə baxır.
“Ye” demir ki, utandırar.
Qız bölür çörəyi dərdi kimi yarı.
Oğlan alır çörəyi –
bu ən qalın kitabımı,
İlk eşqinə cavabımı?
Yeyirlər yavaş-yavaş, –
qorxurlar ki, qurtara.
Yeyirlər dadına vara-vara
dünya xətirli,
arpa ətirli,
həsret tündlükdə,
vüsal şirinlikdə,
damla olub yeri-göyü əks edən loğmanı
ulduz-ulduz,
zərrə-zərrə yeyirlər.
Başlarını bir-birinə söykəyirlər,
Yeyirlər ordumuz qürbət tozları arasında
bir şəhəri keçənə qədər.
Hitler Reyxin binasından
Yeraltı bunkerə köçənə qədər.
Dururlar,
bir-birinə verirlər əllərini.
Əllər öpür bir-birini.
Beş ağ qanadlı bir sevinc var
Ürək kimi titrəyən ovcunda oğlanın.
Uçurlar
dumanları,
şimşəkləri,
ildırımları
içində həyəcanın.
Səhərdən bəri burdadırlar.
Axı, bircə an keçib,
Zaman onların ömründən bircə damla
içib.

1...1
3001,
7001
10001

Vurdular.

O, dərs keçdiyi zaman,
Bilmirlər ki, uşaqlar,
Hər rəqəm isti nəfəs,
Canlı alamdır ki, var.
200 – Xanm h mm d,
Vurdular səhər-səhər.
100 – Valya,
Qaz pe in 
Atdılar, öldürdülər.
500 – zorla anadan
Ayrıb gestaponun
məhv etdiyi o uşaq,
g z ya ında islanan
h   m gözləri onun
300 – naməlum macar!
Verdi bir parça ürək,

Bala, 7 – 1001

– Müəllim, bax, cavabı
D md zd r, 1007-dir.
Müəllim fikrə gedir.

7 – gürcü

100-s  rus.

1007-s  onların

Birl   n qüvvəsilə

xilas olan fransız

37! – satqın!

Gestapo işçiləri

Paltarları alanda

namusu kurtkasının

 t yin  b k r k

Vermiş bir haramzada.

**COĞRAFIYA MÜƏLLİMİNİN
ŞƏHADƏT BARMAĞI HAQQINDA
BALLADA**

Tankla,
təyyarəylə
almanlar gəlir,
Müəllim xəritə qabağındadır.
Qoyub barmağını sərhəddə,
durmuş,
Bilir ki,
baxışlar barmağındadır.
O vermək istəmir sərhəddi əldən,
Bilir dağılacaq
neçə kənd,
şəhər.
Ordumuz çəkilir,
osa dayanmış.
İstəmir sərhəddən aşağı düşə.
Gözləri az qalır alışı, yana,
Barmağı az qalır divarı deşə.
Birdən Levitanın acı sözləri
Birbəbir sancılır barmaqlarına.
Gizlədir üzünü,
baxmaq istəmir
Sınıfının lal olmuş uşaqlarına.
Bəd xəbər gözlərdə həlqələnidir,
Həqiqət odutək yağır baxışlar.
Titrəyir,
alışır,
boşalır əli.
Düşür arxasınca qanlı düşmənin.
Keçib Ukraynanı,
aşağı düşür.
Bir sonu yoxdurmu belə düşməyin?
Yox, belə olarsa,
gödək bir uşaq

ALMAN ƏSİR

Gedir Mingəçevirə
Göyçaydan keçib
gedir
dəstə-dəstə əsirlər: –
Zolaqlı qiyafədə,
uca,
boylu-buxunlu
Aranın qızmarında
sanki tir-tir əsirlər.
Gəlib məmə yeyəndən,
pəpə yeyənə qədər –
Dünənki cəlladları
sakitcə seyr edirlər.
Əsirin biri
birdən
bir uşaq gördü,
durdu,
Əsirə nə oldu bəs?
Bir ildırımını vurdu?
Dünən bu uzundraz
cəllad olmuşdu çox da:
xəfəli göy gözləri
qalmışdı bu uşaqda.
Qıvrımsaç,
gözü mavi
uşaq durmuşdu
toxtaq.
Əsir durub baxırdı
diqqətlə,
yaxşı-yaxşı.
Tökülürdü
o cəllad gözdən insan baxışı,
mehribanlıq yağışı.
Fikrə getmişdi hamı...

Toy, bayram günləri
Oynayanların tƏpik zƏrbƏsindən
TƏrpƏnƏndƏ evin divarları
Bomba bařını qaldırır
Partlatmaq istƏyib
 Qurşun qƏzƏbini
Baxır altdan yuxarı.
O, odlu bir maraqdadır, –
DincƏlmir,
 marıqdadır.
Adamlar gƏlƏndƏ
 izlƏyir.
Adamlar gedƏndƏ
 Baxır...
Donmuř qƏlbi gecƏ–gündüz
Deyir:
 Partla!
 Gurla!
 Bağır!
DincliyƏ,
 Rahatlığa yaddır,
Adamlar yatandan sonra yatır,
SƏhƏr dƏ onlarla bir oyanır,
ElƏ bil durub işƏ gedƏcək.
Bomba hardan anlayadı ki,
İnsanları bu sayaq
GüdƏcək,
GüdƏcək,
İnsanlar işƏ ancaq
Onun dƏmir içalatını
 ağzından çıxaracaq. –
Bomba özöldƏ deyilmis,
Yoxsa göstƏrƏrmis özünü.
Qoruyaq
 Dünyamızın özülünü.

Neçə ağır qurşunu
Ürəyində əridər,
Gözlərindən axıdar.
Anam,
 Sapunqarada,
Bir də ki, görmədiyim
Neçə eldə, obada
Ağlar,
Analar ağlar.

XİROSİMADA MƏKTƏBSİZ UŞAQ

İnildər bir qız Xirosimada
Bir il...
İki il...
İllər...
Bu nə tükənməz ağıdır.
O qız –
Bir həşəm sevincli,
Topdağıtmaz qranit kədərli,
Söndürülməz alov qəzəbli
Ananın
Gözlərinin qarasıdır, ağıdır.
O, xəyala dalınca
Parçalanmış könlü uçur
Məktəbli uşaqların dalınca.
Könlü gah düşür
Daşlar üstə
Əldən sürüşmüş
Çantatək.
Qayıdır geri kövrək,
Küsür,
Qalır canda tək.
Eşidir zəngi birdən

Nə danışar, nə dinər.
Gah ucalar ümidin orbitindən keçib,
Gah da ümitsizliyin,
Qəmin təkinə enər.
Ona dərman verərlər,
Dərman xəstələner.
Sənin loğmanın olam,
Mənim məktəbsiz balam.

UŞAQLIQ, GƏNCLİK, QOCALIQ

Xeyr, uşaqlığımı atdım nə göy çəməndə,
Nə dağda oynayanda, nə Göy çayda çiməndə.
Qəlbimdə isti bir yer verdim ayrıca ona,
Çıxdım dolama yollar, çıxırlar ayrıcına.
Yerişimin sürəti,
Sevincimin şimşəyi
Odur.
O olmasaydı, kim durardı obaşdan,
Könlümün qapısını
Döyərdi
və
Deyərdi: – Səhər açıldı, yatma,
Dur, yüyürmək, oynayıb-gülmək düşdü yadıma.
Məni çulğalar boran,
Əgər bir saat, bir an
Ayrılısam gəncliyimin yüyənsiz tufanından.
Cünlərim keçər,
kəçər
Çırpıntısız bir ömrün
Boz dumanı,
İlğımı
Xanə-xərabi içrə.
Yuvam olar
Zamanın
Baş yolundan kənarında

Ananı fikir aldı, ananın əsdi dizi,
Ana müqəssir etdi tramvayı, dənizi.
O yenə dözdü, durdu... O, yolmadı saçını,
Səslədi qonşuları Əsmər, Çiçək bacını.
Yenə də azalmadı ürəkdən bala dərdi.
Onlar oğul vermədi, onlar təsəlli verdi.
Məktub məktub dalınca axdı, Bakıya axdı,
Ana da məktublarm dalınca baxdı, baxdı...
Məktublarsa Bakını dolandı, gəzdi, gəldi,
Məktublar əzik-üzük, məktublar bezdi gəldi,
Ana yenə də baxdı gah dolama yollara,
Gah da oğul boynuna həsrət qalan qollara.
Ana oğul böyütdü, gür çatmaqas, gensinə,
Ana oğul böyütdü, özgəyə qismət oldu.
Ana fikirləşdi ki, mən neyləmişəm sənə?
Bu nə oğulluq ollu, bu nə məhəbbət oldu?
Oğul böyütdümü o, büzmədodaq bir qıza?
Oğul böyütdümü o, min işvəyə, min naza?
Ana bilsəydi əgər böyütməzdi oğlunu,
Yox, bunu yandım dedim, yenə atmazdı onu.
Bir gözəl, bir sevimli oğul böyütdü ana,
Ürəyində ağlayıb, gülmək öyrətdi ona.
Oğul! Nədir etdiyin bəs bu haqq-say üçün?
Qaytar onun ömrünə neçə gecə, neçə gün!
Qaytar onun saçının qaralığını geri.
Qaytar o dilindəki şirin-şirin sözləri!
O sözü, o söhbəti, gülüşü anan verib,
Ana dodaqlarından bala dodaqlarına.
İndi ondan gen gəzən oğul ayaqlarına
Yerişi anan verib.
Qaytarsan o sözləri, sözsüz bir lal olarsan,
Qaytarsan o yerişi, yerindəcə qalarsan.
Qaytarsan o gülüşü hırıldamazsan daha,
Qaytar, qaytar onları, qaytar, qoyma sabaha!
Sən ki dərd verdin, oğul, sənə gülüş verənə,

buraxmayım,
amma bacarmıram.
Tüstü sözlərlə bir çıxır sinəmdən.
Tüstülü sözlər,
“Duman”lı sözlər.
Söz – uşağımın səadəti,
Tüstü – düşməni.
İkisi də canbir qəlbə.
 Birini atsan,
 Demək, ikisini atmısan.
Çıxıb eyvanda
 şaxtada yazacağam.

* * *

Qapını daldan bağlayıb
 Şeir yazıram.
Misralar hasarının
 arxasında,
Fikirlər arasında,
Qapı tez-tez döyülür.
Yenə bu oğlanlarımdan başqa,
 heç kim deyildir.
Açıq otaqlar orda qalıb,
onlar bura girmək
 istəyirlər,
Sanki məni izləyirlər,
Birdən gəlir başıma
 belə bir fikir:
Yaxşı ki, meylləri
 açıq qapıya deyildir.
Mən açmasam hirslənib bir qədər,
 Sındırın bağlı qapını,
Oğlanlarım –
 Orxan!
 Paşa!
 Azər!

O l b l b dolu idi
Şeir ilə,
sənət ilə;
Ölümdən də qorxmaz olan
qüdrət ilə.
Bu gün onun həyatında
bir bahardır.
Bu dünyada Müşfiq vardı,
Bu dünyada yenə vardır.

* * *

İşıqlar hər yerdə çoxdan keçibdir,
Bir sənin işığın s nm mi , şair!
 ovğunlar r qsində itmiş bir adam
Sənin yandırdığın işığa gəlir.
Bilmir ki, ulduzsan,
ya bir x yalsan.
Amandır,
amandır,
yan – deyir sənə.
Sənin misraların yoludur onun.
Bu yoldan çıxmadan gəlir evinə.
Misran qırılmasın!
Könlün s nm sin!
Axı, p nahısan azmış bir kəsin.

QARLI QI  AXŞAMINDA

Tiflisə axşam d  ur...
Ağır-ağır
qar yağır.
F n rl  fayton keçir
Orda-burda arabir.

Ayaqlayıb keçdiyi
Zərli paqonlarıdır.

– “Nə etdim?”
Nə yaratdım?”
Yenə deyir o bu gün.
Vurur hər axşamkıtək
Ömrə qısa bir yekun.
Ədəbiyyat da görək
Mənasını dəyişsin.
“Ahü-fəğan” yox olsun
Söz zamanla döyüşsün.
Sızıltıyla ağlayan
“Şeydayi-bülbül” nədir?
Qezəllərdə yıpranan
Ətirsiz və qoxusuz
Qalaq-qalaq gül nədir?
Qezəlxanlar ordusu –
Əl atsa da ”qılınca”,
Vuruşacaq Səbuhi
Son nəfəsi qalınca.
Səbuhi addımlayır,
Ürəyində qezəblə,
Hiddət ilə gülərək,
Tapdayıb qarı bərk-bərk.
Ləpirlər düşür qara
Ayağı altda qalmış
Köhnə şeirin gərəksiz
Xəzan yarpaqlarıtkək.

Gedir Səbuhi, gedir...
Şərqi mövhumatını,
Şərqi təriqətini,
Münəccim və müəzzin
Şərqi əzə-əzə,
Dərdlərə dözə-dözə,
Gedir Mirzə Fətəli...

Bir azdan
Qarlı pillələr üstə
Görünür ləpirləri
Karvanqıran yolutək.

HEYKƏL VƏ İNSAN

O, günlərlə,
aylarla
işlədi.
Demədi ki, əlim,
qolum yoruldu.
Çünki sənətkar idi,
Daşdan insan yonurdu.
Qopardıqca heykəlin
üzündən qəlpə-qəlpə
artıq ifadələri,
kobudluğu,
lazımsız kədəri;
Bıçağının ucuyla
heykəlin üzünə
məğrurluq,
əzəmət
Həkk elədikcə
zərrə-zərrə
Dəyişirdi öz üzü də,
Öz gözü də.
Sığallanırdı alnındakı qırıışıqlar.
Cizgilər tarım çəkilib
tamamlanırdı.
Baxışları
sənət alovuyla yanırdı.
Qəribə idi:
O, heykəli,
heykəl onu gözəlləşdirirdi.

* * *

Yox, mənə deməyin
“çox yazma,
dincəl,
Elə düşərsən ki, gəlməz səsin də”.
“Şeir də, sənət də məhv olub getsin”.
“Deyərsən son ağrın,
son nəfəsində”.

Xeyr, termometrim – bu qələmimdir,
Yandırsın qoy onu hissələrin odu.
Şairi yaşadır hər şeydən əvvəl
Məna ənginliyi, söz kislərodu.

* * *

Nöqsanlar...
Günahlar...
Ağır qüsurlar...
Bəzən əvəzime
onlar yazırlar.
Eh, onlar
 əlimdən alıb qələmi
Yazırlar,
 yazırlar bir şair kimi.
Mənim mövzularım bir yanda qalır,
Onlar tamam başqa söhbətlər salır,
Hamısında da
 ağrı,
 kədər,
 hıçqırıq.
Gərək şeir yazam nöqsandan artıq, –
Onların şeirilə baş-başa gələ,
Onlarla meydanda vuruşa bilə.

– O zəhəri
mən heç bir zaman
tökmərəm boş boğazına
ki, notlar əsərimin
məzarı olsun
bir nacinsin
ölümü bahasına.
Gözüm yoxdur
sən yaşayan dünyada.
İstəmirəm gözəlliyini
ordakı qışın, yazın.
Qara torpaq
mənə daha xoşdur.
Təki həsrətlişi olduğum
əsərlərim yaşasın.

ŞƏHİDLİYİN ZİRVƏSİ

*“Zahidin bir barmağın kəssən, dönüb həqdən qaçar.
Gör bu gerçək aşiqi sərpa soyarlar, ağrımaz!”*

İmadəddin Nəsimi

I

Altı yüz ildir idrak
çırpınır pələng kimi,
Nərə çəkir,
ağlayır,
tapa bilmir ki,
bilmir –
o bir sirr-xudanı.
Təpədən dırnağadək
soyalar bir adamı;
Necə ola dinnəsin,
Böyük əqidəsindən
Bir misralıq enməsin.

Tanrı d h et  g lmiŐ,
 qaçmıŐ yaratdıĐından!”
Təpədən dırnaĐad k
 Əqidə olan kəsi
Dırnaqdan t p y d k
 soydu xəncər tiyəsi,
Ő hid, odur,
 n  dindi,
 g z yaŐı t kd  n  də,
O oldu yer də,
 göy də
 İlahi də,
 b nd  də.
Amalıyla aĐrısı
 birl Őib
 daha güclü
 bir qanadla
Tanrı tutası yerə
uçub, o b l nd oldu.
K fr edən də çox oldu,
 duyub bilən də oldu.

II

Yarım l md n  tr 
 azmı aĐlayan olmuŐ,
Azmı könlü,
 beyinə
 qorxu qurŐunu dolmuŐ?
Xırda yarasının da
 aĐrısını
 doĐmaca balasıyla
 b l nl r.
Ölümün g liŐini
 eŐid nd   l nl r,
Bir qəzəbli baxıŐın
ucunda tir-tir əsən

SÖZLƏR

Gecə yarısı yenə gəlmisiniz
Yurdsuz-yuvasız,
Tökülüb yan-yana yatasınız
Kağız döşəklər üstə davasız-şavasız.
Yox, qardaşım sözlər!
Dostum sözlər!
Bəsdir daha dözdüm, sözlər.
Nə vaxt bəs sizinlə
verib çiyin-çiyinə
Hücum edəcəyik mənaların çiyinə!
Eh, sözlər.
Bilirsinizmi, məni nə səslər?!
Gəlin qalanın uc-uca,
Dolayım sizi Yer kürəsinin belinə
Götürüm çiynimə.

* * *

Qələmdəki mürəkkəb
məni yandırır.
Qəlbimdə qalan söz kimi,
Qələmim boşalaydı,
Ürəyim boşalaydı.
Döyün, könül, döyün, könül,
Sözün düşdü düyün, könül!..

AUT

Dərslər sona yetir...
O dəqiqə
Tökülür keçmişə mühazirələr.
İndi başlanacaq yenə voleybol,

Hamı yerindəydi...
Aşağı kursdan
Bir oğlan getmişdi başqa şəhərə.
Demişdi gördüyü bir dostuna ki,
O, bir də qayıdıb gəlməz bu yerə.
O qızdan bir aydın cavab almadım,
Mən buna heç zaman dözə bilmərəm.
Kimi sevdiyini bildirməz niyə?
Həmin meydançaya bir də gəlmərəm.
İndi qız oynayır, məyus, mükəddər,
Əlinə top keçdi,
vurur kənara
Bəzən fikrə gedir,
durur,
düşünür.
Top gəlir,
O vurur uzaq yollara.
Atır haradasa gedən qatara,
Hardasa yol gedən bir təyyarəyə.
Vurur xam torpağa,
Kəndə, şəhərə,
Oğlan topu alıb qaytarsın deyə.
Heç kim də xətrinə dəyməyir onun.
O, bundan utanıb fikirli durur.
O, bir vaxt oynardı nə qədər gözəl,
O, indi topları auta vurur...

DALĞALARDA İKİ QANAD

Suyu azalmış,
böyük bir çaydan keçirdilər;
Gah tullanırdılar
Cunbulu qollar üstündən,
Gah da ovuclayıb içirdilər.
Qızcığaz qorxurdu ki,
Bilməz, içər, bu tərtemiz

Əvvəlcə qurşaqdan girişdi,
Sonra döşündən keçib
yapışdı boğazından.

Ata,
sel qarışmış
yaşlı gözlərini
Çəkməyib
məsələni daha qanan,
Amma hələ də atasına inanan
Gözəl qızından,
qəşəng qızından, qara qızından,
Onun tombul ayaqları
Döyürdü seli.
Atasının üzünü silirdi bir əli.
Sel getdikcə
qalxdı,
qabardı.

Atanın başını,
qızın ondan yapışan
əllərini də apardı.

Ata son nəfəsiylə
suların zülmətində
öpürdü ayaqlarından qızının.

Su içində yanan ürəyi
təşnəsiydi
təşnəsi
bir arzunun:

Heç bir su axmayaydı,
Yandırır-yaxmayaydı.
Bu bəlalı başımdan
Yuxarı qalxmıyaydı.
Köməyə gələn adamlar
O ki var yüyürdülər,
Dalğalar qoynunda çırpınan,
batıb gedən
iki qanad gördülər.

1968

Dərdi bilir qonşular,
Axıb gəlir qonşular...
Doğma uşaqlarına,
Özlərinə,
həyata
Bütün sevgilərini
gətirir
və ağlayan
bu körpəyə yetirir...
Qız kiritir...
Toxtamır.
Bütün dünyada heç kim
anasına oxşamır...
Sıxıb qucaqlayıbdır
Ana ətriylə dolu,
Göz yaşlarıyla xal-xal,
göz-göz olan balışı,
Titrəyir
çiyini...
başı...
Durur...
əsir..
Və
Açır... Şkafi...
Çoxlu-çoxlu
Baxır təzə paltoya,
Ana burda da yoxdu...
Təzə tufli götürür,
oxşayır...
xeyli susur...
Susub birdən qışqırır...
Sonra küncdə
balışı
qucaqlayıb
hıçqırır.
Ağlamaqdan yorulur...
Qalxır,

ÖLÜMDƏN PİS

Ölümdən – xəyanət pis,
Ölümdən – rəzalət pis!
Bəzən necə gözəlsən,
Ölüm, sən ey səadət!

M.HADİYƏ

Həqiqət it şəklində –
yalan
ceyran şəklində,
Olma iti
madonnatək
sevəcəyim şəkində...

* * *

Yaxşıya pis desələr,
pisə yaxşı desələr,
Bunu görcək, qəzəblənib,
yaxşılar da
pis olmaq istəsələr...
Nə deyim sənə,
Vay o günə,
o günə!

ÇİÇƏKLƏR İCLASDA

Çiçəklər iclasa birinci gəldi;
Onların ətirdən sözləri vardı.
Onlar çıxışını hamıdan əvvəl
Başlayıb,
hamıdan sonra qurtardı.

ÇƏTİN GÖRÜŞ

Mənə elə gəlir ki,
Bir həftə,
Bir ay,
Bir il,
On il,
On beş il
Deyil,
Qərinəydi,
Əsrədi
Mən sənə həsrət idim.
Dünyaya gəldim,
Dedim:
– Bəs, o niyə gəlmədi?
Yoxsa, mənim sevgilim
Gəldiyimi bilmədi.
Dünya – görüş yerimiz,
Gözlə, könül,
Gözlə sən.
Gənclik – görüş vaxtımız,
Bir gün gələr,
Gözləsən.
Saatlar altda durdum,
Səhər, axşam bığarar.
Gözlərimdə intizar.
Beş dəqiqə gözləyib
Görüşdən bezən oldu.
“Ey vəfasız” da, – deyib
Yardan əl üzən oldu.
Gözlədim səni beş il,
Gözlədim səni on il.
Səndən gözəllər oldu,
Könül dedi: – O deyil.
Yox, səni gözləmədim,
Dayanıb bir yerdə mən,

Kinoyamı gedirdik?
Bir yerdə,
Teatra,
Kinoya
Getmək
Bizə
Xoş gəlsə də nə qədər,
Daha xoşdur
Düşünmək: gülə-gülə
 Belə şən,
Sevgilim, səninlə mən
Gedəcəyik qol-qola,
Ömrün sonuna qədər.

* * *

Elzaya

Baxışın üzümdədir
 hər zaman şəfəq kimi.
Məhəbbətin sinəmdə
 hər vaxt var ürək kimi.
Sözlərin bir-bir axır
 sinəmə ulduz kimi.
Təbəssümün evimdə
 qaranlıq gecədəki
 şimşəklər kimi çaxır.
Qovur çölün düzünə
 sükutu şirin səsin.
Gülüşün otağında
 bir işıq şəlaləsi.
Oğlanların – sevincin
 ayıq keşikçiləri.
Gözlərində açılır
 ömrümüzün səhəri.
Hərərəti
 o incə,
 o həssas əllərinin

Yurduma yaraşıqsan.
Mənsə səni sevirəm
 iynənin ucu boyda
İşığa həsrət qalan göz işıq sevən kimi.
 O isə səni sevir,
Bir şən mağarda, toyda,
İşıqlardan yaranmış yaraşıq sevən kimi.
Danış, ucalsın səsin,
Qısılmasın nəfəsin.
Mən ki səni sevirəm,
Bakıdan, Daşkəsəndən
Gələm bir səda kimi,
 Səs kimi,
 Qüdrət kimi.
O isə səni sevir,
Gizli deyil ki, səndən,
Bir otaq küncündəki qəmli sükunət kimi.
 Bu mən, bu o, bu da sən,
De görək, nə deyirsən!
Amma yaxşı fikir ver bu iki məhəbbətə.
Daha heç nə demirəm.
Nöqtə, nöqtə və nöqtə.

1953

* * *

Nə vaxt görüşmüşük?
Harda? Nə zaman?
Doğrusu, elə bil yadımdan çıxıb.
Təbəssüm səhəri doğdu üzündən,
Dayandın ehmalca əlimi sıxıb.

Sözlərin qırıldı, töküldü bir-bir;
Çırpdı divarlara, daşlara külək.
Kəlmələr dağıldı sahil boyunca
Yonulmuş bir gülün ləçəkləri tək.
Əynində sevincdən biçilmiş ağ don,

Mən vəfalı gördüm, gülüm,
Özün kimi həsrətini,
Yad etdinmi sən də bu vaxt
Sənə şeir həsr edəni?

Sorağının sorağıyla
Dağ-dərəli yollar dolu,
Ayrılığın sözləri tək
Yağır yağış, yağır dolu.

Tutub sözün, səsin, adın
Uca dağı, gen dərəni.
Əllərinlə döyür külək
Səhərəcən pəncərəni.

* * *

Keçirdim qəlbimi
yüz-yüz gözəlin
Heyran baxışının
odu içindən.
Mən onu keçirdim
neçələrinin
Sözü,
gözəlliyi,
adı içindən.
Mən onu vermədim,
verə bilməzdim,
Çünki, sənin üçün
saxlamalıydım.
O qış baxışının,
çovğun sözünün
Odları içində
yoxlamalıydım.
Saxlamalıydım ki,
mən onu
sonra,

* * *

Ala gözün gülümsündü,
Alovlandım alovundan.
Sandım ki, göy Günəş doğdu
Mavi rəngə girdi cahan.

Ala gözün soyuq baxdı,
Necə deyim bu dərdi mən.
Soyuq mavi baxışından
Elə bil ki, göyərdim mən.

* * *

Gecə də,
cündüz də
fikrimdə sənsən,
Mən kimin fikrində yaşayım, söylə?
De hansı bir ürək qəbul eləyər
Məni sən ünvanlı
dərddə, gileylə.
Hansı bir ürəyə yan alsam əgər,
Dərdimin adından biləcək yadam.
Biləcək,
gəlməyəsi,
köçəri quşam,
Uzağam,
soyuğam,
dərdəm,
fəryadam.
Əgər olsa,
olsa,
qonaq eləyər
Rəhm edib gözümün məhzunluğuna.
Mənsə səhər durub gizli qaçaram,
Utanıb, əlvida demərəm ona!

* * *

Özü duyaydı ki, ürəyimdədir,
Yanaydı verdiyi hicran içində.
Qalaydı özünün əsəri olan
Bir kədər dalğalı ümman içində.
Olaydı qəlbimin ağrılarında,
Yanaydı qəlbimin intizarında;
Çox deyil, bir az.
Görəydi orada yaşamaq olmaz.
Deyəydi bəsdir,
Bir rahat guşə ver orada mənə.
De qəsdinmi var ki, yer ayırmısan
Ağrıda,
 acıda,
yarada mənə?!

* * *

Sənsiz nə çətin imiş
 gecə ilə bacarmaq.
Nə şıltaqmış, nə tərsmiş
 intizarın, həsrətin.
Nə məni qoyur yatım,
 nə də özü yuxlayır.
Nə də rahat buraxır,
 sənə şeir həsr edir.
Gecə yarıdan keçir,
 mən yatmaq istəyirəm.
Görürəm həsrətinin
 fikri tamam ayrındır.
Ona laylay deyirəm...
 dildən–əldən düşüncə.
Məni yuxu aparır,
Əziyyət vermək üçün
 birdən məni ayıldır.

* * *

Mən belə bilsəydim
könlümün dəli,
Sərsəri vaxtında atardım səni.
Dəlini aldatmaq çətin ki deyil,
Deyərdim, gəl ataq bu nazənini.
İndi yaşa dolub, bəlkə bir qədər
Ağlı dar,
aldatmaq onu çətindir.
Hər şeyi başlamaq asan bir işdir,
Görünür, daha çox sonu çətindir.

* * *

Nə bu dərd gərəkdir uşaqlar üçün,
Nə də aramızda bu narazılıq.
Biz dərdin,
kədərin özündən belə,
Onlara səadət yaratmalıyıq.
Onlar uşaqdırlar, nə veclərinə,
Görüşdük harada,
nə zaman
niyə?!

Nə üçün bir səhər mən aşiq oldum
Könlümü yandıran bir gözəlliyə?
Ayrılıq onlara bir məzuniyyət,
Gedərəm,
dönərəm
yenə də geri.

Amma məzuniyyət qurtarmayanda
Çəkilməz yollardan həsrət gözləri.
Çəkər məzuniyyət,
qırıqlar ya da,
Haqlayar sizləri soyuq bir xəbər,
Ya da ki onların toyuna bir gün

Susa bilməyəydik səhərə qədər.
Mən səni danlayıb haqsız edəydim,
Haqsız eləyəydin sən də ki, məni.
Onda çox güman ki, ayrılmamaqçün
Sübhədək kəsməzdik mübahisəni.

* * *

Sənin baxışını
yığdım gözümə.
O xoş ətrini də
səpdim evimə.
Sözün də qapımın
ağzında durdu,
O bir hasar oldu
hər gələn qəmə.

* * *

Nə xoşbəxt imişəm bir zaman, Allah,
Xəbərini olmayıb bu səadətdən.
Nə xoşbəxt imişəm,
nə xoşbəxt,
xoşbəxt!
Bu gün eşitmişəm bunu həsrətdən.
Niyə yazmamışam o zaman, Allah,
Əlimə qələm də gəlməyir indi.
De, niyə aradan küləklər əsir?
Aramız, de, niyə belə sərindir?
İçdiyim o su da səadət imiş,
İşə getməyim də, qayıtmağım da.
Ona baxmağım da xoşbəxtlik imiş,
Onu yuxusundan ayıltmağım da.
Dünya başdan-başa səadət imiş,
Mənsə bu dünyanın qoynundayammış,

Günəbaxanın sifətindən qalxıb,
enib,
nöqtə-nöqtə,
Barmaqlarım isindi,
soyudu,
Onlar oldu beş qitə.
Göy boyda oldu
günəbaxanın başı,
Yer boyda ayağı...
qaldım arada
Ağır yüklü
bir pəhləvan sayağı
Barmağımdan göy axdı,
Yer qalxır...
Ürəyimdə
dərinliklə yüksəkliyin
bir-birinə təkani.
Bir az əvvəl
qələm tutan əlimdə –
kainatın sükanı.

TOLSTOYVARI
(1-ci variantda)

O çəkdi tilovu
balığı tutdu.
Açıb tez-tələsik
sahilə atdı.
Yuyanda əlini
baxıb arxaya
Sürüşdü, qəflətən
yığıldı suya.
Atılıb-düşürdü
balıq quruda.

Dırnağını torpağa
vura-vura yoxlayır;
Bilir nəşə olacaq,
jokeysə sirr saxlayır.
Baş nazik,
sinə ensiz,
baldır qayış,
göz iri.
Çapın!
Sıçrayır atlar,
Kim ötəcəkdir görün.
Qara atmı,
boz atmı,
yoxsa uzunbel kürən?
Xeyli geridə qalır
əvvəl-əvvəl göydəmir.
Jokey şallaq da vurmur,
“anam qurban” da demir,
Göydəmirin başını buraxır,
göydəmidir,
yerdəmidir
göydəmir?
O, uzun, şumlu yolu
qabaq ayaqlarıyla
sinəsindən keçirib,
dal ayaqlarıylasa
tullayır uzaqlara, –
yanına hakimlərin,
Atır başqa atları,
Birdən qalxan küləyi,
ay aman,
göydəmir
göydə gedir.
Bircə anda unudur,
azarkeşlər mərcini,
düşəcəyi xərcini.

Şahə qalxıb atlanır,
Düşmüş heydən, nəfəsdən.
Tullanıb başı üstədən
 məsafənin,
atların,
 sükutun,
 səsin-küyün,
Birbaşə hakimlərin
 yanına düşmək üçün.
Nəsə, kimsə
boynunu
 qanırdıqca qanırır.
Göydəmir çapır, yanır,
 gözünə vurur qanı.

1969

* * *

Nə üçünsə yadıma
Bir bulaq düşdü bu dəm.
Mən bir bulaq görmüşəm.
Əslində görməmişəm,
Çox baxdım dibindəki
Əlvan daşa, yosuna.
Dostum dedi: – Nə batdın
yənə şeir yasına?
İç... yu da əl-üzünü...
Gözəl sudur bu su, yu.
Donub qalmışdım ancaq.
Elə şəffafdır bulaq,
Görünməyirdi suyu.
Hər dürlü, hər qanadlı
Qəlbi yarıtmalıyıq.
Bu saf suya bənzəyən
Hava yaratmalıyıq!

Oturmazmış
burada,
bu divarın yanında.
Görünməzmiş
dərdimiz
onun həyəcanında.
Özü olmadığından
olmayıb bir arzusu.
Nə biz olmuşuq,
nə o,
Ağ bir yalan imiş bu.
Ağlama, könlüm,
kiri...
Gözündə yaş qalmayıb,
Bu adda,
bu nişanda,
O gözəl gənc
cahanda
Olmayıb,
olmayıb,
olmayıb.

1969

* * *

Gecə yağış yağdı...
səhərə qədər...
Başını salmışdı zanbaqlar gölə.
Onları qoruyur bu vaxt su sudan,
Amma güllər, otlar, başqa çiçəklər
Yağışın altında mərd durmuşdular.
Gün doğdu... hər yerdə parladi bahar.
Zanbaqlar başını suyun altında
Şirin bir yuxudan çəkdiyi zaman,
Amma güllər, otlar, başqa çiçəklər
Qaldırdı başını zərbə altından.

Oxuyur qəlbimin
sərhəddi yanında
bu “ölüm – bildirçin”.

Deyirəm, qan dəyib,
qan dəyib dişinə.

Deyirəm: dur dinşə.

Ölüm,
qan dolu
o gözlə
dur,
gözlə.

Heç zaman
əlində qalmadı
bu yaxam.

Sən ancaq o zaman
qəlbimi tutarsan
ki, baxıb görərsən
mən yoxam.

Say beşə, onacan,
Onacan
Gərək mən, mən səni sarıyam.
Görməzsən rəngimi,
Bilməzsən,
qarayam,
sarıyam,
qonuram.

Deyərsən kədərli:
Eh, mən ki
ölüməm.
Ölümün üstünə
qonuram.

Qonuram üstünə
özümün,
adımın.
Səsini eşidib,
dostlarla
atdığım addımın,

Deyərsən
işindən heç başım çıxmayır

O bircə qarış ki,
qalacaq,
Özünə yanma sən,
belə bir mərdə yan,
Mərd dayan!
Əmr ver qəlbinə,
Söylə, ey sən uşaq dərd, dayan,
Analar qəlbində dərdə yan...

1969

PALATADA SAXLANMIŞ ŞEİRLƏRDƏN

Ey mənim yerimdə
yatan qardaşım,
bəzi məsləhətə ixtiyarım var.
Dəmir yaddaşında bu çarpayının
qalar o çəkdiyim sonsuz ağrılar.
Can vermək təcrübəm,
sancı vuruşum,
Qızdırma yanğınım,
üşütmə qışım,
İcazə verir ki,
ağır halına
bircə qədəm atım,
azca qarışım.
Qorxu!
Ürəyinə yol tapsa qorxu,
insan da ölməyə başlar o gündən.
Qorxu – kəşfiyyatçı,
xəbər verəcək
Ölümə o, sənin hər illətindən.
O yol açacaqdır,
ölüm gələcək,
Gəlib hazırına
nazir olacaq,
Səni içəridən
alacaq onlar,

* * *

Ölüm xəstəxanada
Zəhləmi tökdü mənim.
Əvvəl çırpındı qəlbim,
Üşüdü də bədənim.
Uzanıram... “tıq!”... qapı...
Durub gəzirəm, – “taraq”.
Lap qır-saqqıza dönüb,
İş-gücü buraxaraq.
Hey gəldi, getdi, baxdım
Ona gülümsəyərək,
Öyrəndim ilantutan
İlana alışantək.
Həftə keçdi, gəlmədi.
Qapı-bacaya baxdım.
Doğrusu, dostum üçün
Bir qədər də darıxdım.
Dedim, bircə gələydi,
Gəlib görəydi məni.
Köçünü birdəfəlik
Bu yerlərdən sürəydi,
Yuxuda gördüm onu:
Boylandı sola, sağa,
Girdi ən axırdakı
Ah-uf gələn otağa.
Durub getdim...
Zəhərli
Dili lap bal dadırdı,
Bir sadələvh, bir gözəl
Gəlini aldadırdı.

1969

VƏSİYYƏT

Yeri oldu-olmadı
həkim ki
girdi xəstənin qılığına,
Nəsə pıçıldadı
dostalırndan
birinin qulağına –

Amma qoyub gedirəm
nöqsanlarımı.
Onlar narahat yaşadar
oğlanlarımı.
Tabutuma
Bir az kağız qoyun,
bir dənə də qələm.
Hayıf, bu yaşda
heç nə,
heç nə deməmişəm.
Dostlar
bir şeir desinlər,
İşdi
imkan olsa
bir dənə də mahnı
çaldırsınlar.
Şeirlə mahnının möcüzəsilə
Ayılmağa
çox dəli bir ümidim var.
Ölüm çəkmiş olsa
üzümə
sarı bir kədər,
Əvvəlki təbəssümümü
salın yada
düşünüb bir qədər.
Gecələr
yazmaq,
oxumaq eşqi gələndə
Paşanın,
Azərin,
Orxanın,
Asın təbəssümümü
divar lapması kimi
başı üstdən
Uç canımın,
üç
igid oğlanımın
Paşamın,
Azərimin,
Orxanımın.

1969

O ahular, ahular!
Quzeydə az deyildir
Topa-topa qar hələ.
Kolların altında da
Orda, burda var hələ.
Uşaq, gözdə intizar,
Yeriməyə başlayır.
Dağ döşündə qalan qar
Əriməyə başlayır.
Yarpaqların ucundan
Damcılar axdı bu an,
Axdı, yerə tələsdi;
Damcı yarpağa düşdü;
Yarpaq oynadı əsdi,
Damcı torpağa düşdü.
Damcı qaçdı damcıdan,
Damcı onu haqladı,
Damcı onu bircə an
Sanki göydə saxladı.
Sonra ikisi də bir,
Axıb gəldi aşağı.
Uşaqsa donmuş, nədir,
Heyrət alıb uşağı.
Damcılar axdı, getdi,
Süzüldü daşdan-daşa.
Uşaq da baxdı, getdi
Bu xırda çayla qoşa.
Uşaq gedirdi çoxdan
Düşmüşdü əl-ayaqdan.
Naxır isə gəlirdi.
Elə bu dəm uzaqdan,
Bir nəğmə yüksəlirdi,
Haradansa o taydan
Nəğməyə səs verdilər,
Dağları dindirdilər.
Səs gəlmədi bu taydan,
Elə səs də gəldi ki,

Bir səs gəldi: “Ay axmaq,
De, haradaydın görək?”
Bu onun xalasıydı,
Uşaq, yetim uşaqdı.
Sözdən ağlayasıydı,
Xala uşağa baxdı:
– Soyuq dəyər, ay balam,
Gəl, çörək ye, ay İlham.

* * *

Bir gün xalayla uşaq
Bakıya gəldi qonaq.
Qəribsəyib arabir
Uşaq oxudu pəsdən.
Qonşular gəldi bir-bir,
Ayrılmadı bu səsdən.
Bir gün, bir axşamçağı,
Gəldi başqa qonaq da.
Xala süzüb qonağı,
Saldı kimisə yada.
Xala çoxunu andı,
Xala birdən tanıdı:
Dəcəl uşaqdı o da,
Bu ki Eyvazdır, Eyvaz,
Hələ xalaya bir az
Çatır qohumluğu da.
Tanış olub güldülər,
Üzrlər, vədlər, nələr...
Bu vaxt həyətdə uşaq
Oxuyurdu astadan.
Kişi susub bu zaman,
Birdən dedi: – Ora bax!
– O ki bizim gədədir!
– Bura çağır oğlunu...
...Bala, bayaqkı nədir?
Oxu görək bir onu...

Könlüm dilə gəldi ki,
Bu uşaq bəstəkardır.
Gələrkən də Bakıya
Köməyi məndən, – deyə,
Kişi bunu arvada
Məsləhət gördü getdi.
Ünvanını arada
Xalaya verdi getdi.

2

Musiqi məktəbini İlham əla bitirdi,
Xala satdı kənddəki həyətini, evini.
Özü Bakıya köçdü, İlhamı da gətirdi,
Bacısının gətirdi bu əziz-xələfini.
Xala: – Yola gəl, – dedi, – gedək, – dedi, – ay bala,
Professor kişinin qohumunun yanına.
Qışqıracaqdı İlham qəzəbindən az qala:
– Getməyəm, and içirəm xalamın da canına.
Heç kimə yalvarmam, imtahan da verərəm.
Konservatoriyaya öz gücümə girərəm.

Konservatoriyada bəyəndilər İlhamın
Hələ kənddə yazdığı “Bir damcı” əsərini.
İlham birdən diksinib həmin o dost adamın
Tanıyanda mehriban, mənalı gözlərini,
Maraqla bir də baxdı, bir də, iki də baxdı;
Kişi qocalmışdı çox, yox tanımayacaqdı.
– Yaxşı əsərdir, – deyə, qoca qərğ oldu fikrə,
Başını əydi yana, gözünü dikdi yerə.
İlham uşaq olduğu nə vaxtdır, nə zamandır;
İndi boylu-buxunlu, qarayanız cavandır.
Qaşında bir çapıq var – dəcəllik yadigarı,
Vüqarlıdır, itidir azca sərt baxışları.
Qoca açdı, danışdı fikrini, xəyalını,
Barmağıyla tərpedib gümüşü saqqalını,

Coşur dalğa,
Aşır dalğa,
Uçur dalğa, birdən göyə,
Səpələnir parça-parça,
gilə-gilə.
Yenə gedir, yenə gəlir
gül-gülə...
Fikirliydi o, bu gün də,
Uzanmışdı qum üstündə.
Çatılmışdı qara qaşı,
Qucaqlayıb bir sal daşı;
Seyr edirdi ağ papaqlı,
Göy sinəli, ağ ayaqlı,
Qalxıb-enən dalğaları...
Eh, bu nədir, yenə bu nə?
Birdən onun üzərinə,
Elə bil ki, yağış yağır.
Osa qalxır ağır-ağır...
Sola baxır, sağa baxır.
Yoxdu yaxın, tanış bir kəs,
Səpən kimdi bu suyu bəs?
Eh, bu nədir, eh, bu nədir?
Sular bir də səpələnir?
Bir qız baxıb birdən gülür:
Yanağından od tökülür.
Bu, qonşudur, bu, qonşudur,
Nə yaxşı ki, elə odur.
O keçən il kiçik idi,
Gör necə də tez böyüdü.
– Bu tezliklə hara, Nigar?
– Eh, nə qədər çimmək olar?
“İlham, niyə indiyəcən,
Görməmişən Nigarı sən!”
Birdən baxdı, o qız hanı?
O şeytan qız,
Mehriban qız,
İlham qaldı yalqız, hanı?

Qız görmür oğlanları,
Qızları görmür oğlan,
Keçsələr də yanından.
Nə göy vardır, nə yer var,
Nə də cərgə ağaclar.
Bütün dünyada yalnız,
Bir İlhamdır, bir o qız.
Hərdən pıçıldaşırlar,
Söz tapıb danışirlar.
Bir-birindən utanıb,
Qızarırlar, çasırlar,
Çasırlar, qımışırlar.
Nədən danışdığını
Nə o bilir, nə də bu.
Bu nədir, birdən-birə
Göydən səpələndi su?
Bu ki yağışdır, yağış,
Bu ki çoxdan yağırmiş...
Hamı qaçır, tələsir,
Tələsir, ora-bura:
Eh, nə yağış onlara!
Onlar evə gələndə
Su içində gəldilər.
Danlandılar bir qədər.
Bir-birindən uzaqda,
Hərəsi bir otaqda
Qımışdılar, güldülər.
Xəyallar dünyasında!
Nə mənalar gördülər,
Bu günün mənasında.

* * *

O günlər, atlı günlər,
Sevinc qanadlı günlər,
Başdan-başa məhəbbət,
Vüsal, intizar, həsrət,

Oxuyaraq gözündən,
Öpdü dodağındakı
deyilməmiş sözündən.
Gözəl Nigar necə şən,
Gözəl Nigar sevincdən
Kövrələrək ağladı,
Yar yarı qucaqladı.
İki ürək döyündü
Onların sinəsində,
İki ürəyi oldu
Bu vaxt ikisinin də.
“İlham, İlham, ay İlham,
Belə qurbanın ollam.
Durum yemək verimmi,
Durum çay gətirimmi?”
Nigar çıxıb birtəhər
İlhamın əllərindən,
Birdən durur yerindən
İlhamın zarafatca
Saçından çəkir Nigar,
Qaçır qonşu otağa.
Durur İlham ayağa,
Nigarı axtarmağa.
Nigar sıçrayır qəfil,
Şkafın arxasından.
Bu mənəm, Nigar deyil,
Dəymə, dəymə, ay İlham.
Bir şey etdim elə bil.
Qurban olub, di burax,
Bıy, buna bax, buna bax.
Küsürlər, bərişirlər.
Bərişib qımışirlər.
Birdən gülürlər yenə,
Vurulurlar yüz kərə
Cavanlar bir-birinə.

Eynəyini taxdı. – Aha, bizim tələbə?
Salam, canım, əşi, bunu bayaqdan de də.
Buyur, otur. Yaddaşım da yaddaş deyil ki...
Otur, otur, İlham bala, yaxşıca bil ki,
Səhv etmişən, nə yazmışsan, a zalım oğlu.
Məgər sənin yolundurmu Azadın yolu?
Eşitmişəm dotsluğun da onunla vardır.
Bil ki, canım, Azad dayaz bir bəstəkardır.
Dünən Nigar çalan zaman təzə nəğməni,
Elə bil ki, dönə-dönə söydülər məni.
O “Bir damcı” yazmışdın ha, əsl yol odur,
O, məhəbbət alovudur, xalqın ruhudur.
Damcı-damcı bu dəryanı yığasan gərək,
Ondan sonra könül dolub, coşar dəryatək.
İlham bala, bu qüvvətlə səsin ucalsın,
Bütün dünya dinləyici salonun olsun.
Budur arzu, budur dilək, budur ideal.
İlhamını bu yurddan al, bu diyardan al.
Sözün varımı, əgər yoxsa, gedə bilərsən.
Uşaqsanmı, daha sənə nə söyləyim mən?!

6

...Bu gələn kimdi gəldi,
Bu axşam İlhamgilə?
O, niyə belə güldü?
O, niyə baxdı belə?
İlhamınımı dostudur,
Məşhur olan, tək olan
Həmin bəstəkarmıdır?
Bu gələn nə gözəldir:
O, ucadır, o, qıvraq.
Bu nə qoldur, nə əldir,
Uzun barmağına bax!
Baxışları xumardır,
Hey süzülür, hey axır.

Asan gəlməsin, asan
Ömür sənə, gün sənə.
– Böyük filosofa bax,
Səmimi ol, ay axmaq,
Nə deyir könül sənə?
– Son zaman sən,
Bilirsən,
 Pis yazırsan,
 Azad can!
– Eşit ki, çox yazmışam.
Yazdıqlarım var mənim,
Nə eləsəm, ay İlham,
İxtiyarım var mənim.
Sağ ol, a dost, çox sağ ol,
On beş il oxu, öyrən,
Axırda da axmaq ol.
Anlamıram səni mən.
Azad gülümseyərək,
Uzun, şəvə saçını
Apardı bir əliylə
Boynunun ardınadək.
Dodağının ucunda
Gülümsədi, qımışdı.
O, İlhama baxmadan
Uzun-uzun danışdı,
İlham dedi: – Eşit, sən,
Dön bu yollardan, evlən,
Yığış evə, yaz, yarat!
Bu kefdə, bu damaqda,
Səni qoyarmı həyat!
Son zamanlar,
Nəyin var!
Görən deyir pis yazır
Sənin dostun bəstəkar!
Yazdığı da zəifdir
Köhnə əsərlərindən.
Azad birdən sıçrayır,

Nəğmə gah alçalırdı,
Nəğmə gah ucalırdı...
Nəğmə deyirdi: “Durun,
Hey gülüşün, gülüşün,
Durun, atılın, düşün!
Nə sevgi, nə məhəbbət!
Nə desələr yalandır.
Bir öpüşdür səadət,
İnsana bu qalandır”.

– İlham, sözün varmı, de,
Azad bəstəkarmı, de!
– Xeyr, heç də bu hələ,
Qalibyyətdə deyildir.
Musiqi oynaq olur,
Yadda saxlamaq olur,
Amma...

– Nə amma, balam,
Nə yazmısan, ay İlham!
– Mən heç nə... Amma sənin,
De, hansı bir nəğmənin
Elə mənası var ki,
İnsan heyrətdə qalsın.
Azad, hər nəğməni mənə
Qoy haldan-hala salsın.

– Gəl, öyrətmə sən mənə,
Bəs onda Ştraus? –
Məğlub olurmusunuz?
– Ah, o valslar, o valslar,
Rəngbərəng bir həyatdır,
Günəşi var, ayı var,
Bir böyük kainatdır.
Dostuq, istədiyimdən
Dediyimi dedim mən.
Sabah bir iclasda da
Açıq deyə bilərəm.
– Vallah, gedərsən bada,
Mən də baxıb gülərəm.

* * *

Xəyal, fikir götürüb
Evdə onu bayaqdan.
“Azmədir istedadım,
Hər vaxt baş olmuş adım.
Bəs indi? De, bu uşaq,
Birincimi olacaq?
Gözəl Nigar, o Nigar
Nə yaxından baxırdı,
Nə mehriban baxırdı.
O tanıyır, o duyur
Məni bəstəkar kimi.
Bir Nigar olarmı heç
Bu gözəl Nigar kimi?
Onu qucaqlar Azad,
İlhamı dağlar Azad,
Onda bilər ki, İlham,
Sevimli bəstəkaram”.

* * *

Azad göy paltosunu
Geyib çıxdı şəhərə.
Tuş etdi şöhrət onu
Sevdaı gözəllərə.
Boy uca, qamət gözəl,
Vüqarlıdır görkəmi,
Hələ saçları da var
Onun Rac Kapur kimi.
O, vüqarla yeridi,
Yenə də baxdı göyə,
“Gözəl Azərbaysanın
Dahisi mənəm”, – deyə.
Azad görüb yaxında
Tanış qıza göz etdi.

Yaxşı sənətkarsınız.
Axtarıram, gəzirəm
Sənintək Nigarı mən.
Varlığımdan bezirəm
Görməyəndə yarı mən.
Nigar dedi ki: – Eh, siz,
Niyə qəm yeyirsiniz?
Bir gözəl yoldaşım var.
İstəsəniz, o qıza
Deyib anlatmaq olar.
– O, sizə oxşayırmı?
Aladırmı gözləri?
Şirindirmi sözləri?
Ağlı, kamalı varmı?
Musiqini duyurmu?
Çalırımı, oxuyurmu?
Ucadırımı qaməti?
Çoxdurmu sədaqəti?
Sevərəmmi onu mən?
Susursunuz... Axı, siz...
– Bu iş ürək işidir,
Bəlkə də sevmədiniz.
Amma o sevər sizi,
Gözləyər gecə yarı,
Gözləyər səhər sizi...
– Yox, elədirsə əgər,
Sevərəmmi onu mən?
Mən istərəm bir qızın
Alışım həsrətindən.
Deyin nəyə gərəkdir.
Asan, ucuz bir vüsal?
Sorgusuz sevəcəkdir,
Azad, onu buyur, al.
Qəm olsun, bu yolda qəm.
Həsrətə dönsün aləm.
Sonradan bilsin o qız,
Nəkarəyəm, kiməm mən.

Füzuli, Lermontov şeirlərinin...
Əli çənəsində düşündü dərin.
Birisi qüdrətli, o biri təmiz –
İki hiss
Yaşadı qəlbində mübahisəsiz:
Bir gün coşdu amma, tufan
qopardı,
Aldı qucağına Nigarı onlar,
Hərəsi bir yana çəkib apardı.
Çaşdı bu tufanda fırlanan
Nigar.
Basıb sinəsinə skripkanı,
Əydi bir qədər də başını yana,
Çaldı Azad yazan bir şən havanı,
İlham qulaq verdi kədərlə ona.

9

Nigarın gözlərində Azad ucaldı, getdi.
Nigarın ürəyinə
Azad xal saldı, getdi.
Gecəyarı...
Ay gəlib pəncərənin yanına...
Nigar yata bilməyir,
Od tökülüb canına...
“Azad özü qəşəngdir,
Xasiyyəti ipəkdir.
O, indi evdə təkdir.
Eh, bu gözdə, bu qaşda
İlham olaydı, İlham.
İlhama qurban ollam,
Nə deyirəm, ay aman.
Çıx, ey fikir,
bəd fikir,
Qara fikir başımdan.
Əgər ərimdən əvvəl,
Ərimdən uca, gözəl

Ayrıla bilməyirdi,
Dərdindən, kədərindən.
O durdu yavaş-yavaş...
Qucaqladı İlhamı.
– Ay İlham, yatmısanmı?
– Sənə nə olmuş, Nigar?
Nigar, Nigar, de nə var?
– Bilirsənmi, ay İlham,
Üşüyürəm, qorxuram.
– Gəl, ay Nigar, gəl bəri,
Bu axmaq fikirləri
Bir yol başından çıxart.
Evdə deyilsən ki, tək..
– Məncə, sənsən ən qəşəng.
O, qəlbində ağladı,
İlhamı qucaqladı.
İlham onun gur, qara
Saçlarına oldu qərq.
– Xəstələnibsən, nədi?
Nigarın çılpaq
Dümağ
Titrəyən tərli çiyini
Ay nurunda titrədi.
Nigar çox istədi ki,
İstədi ki, anmasın,
Düşünməsin Azadı;
Necə oda yanmasın,
Olmadı ki, olmadı.

10

Üz-üzə oturan rəfiqələrdir,
Biri gözəl Nigar, biri Qəmərdir.
Nigarın saçı gur, yanağı aldır,
Qəmər bir pərişan, solğun xəyaldır.

– Məqsədin nədir?
– Məqsədim odur ki, harayla, hayla,
O ucuz, o dayaz patetikayla...
– Yaxşı ey... Bəsdir ey... Bilirəm ki, sən,
Hay-haray deyəndə Azad deyirsən.
Bəs müşavirənin mövzusu nədir?
– Xalqın nəğməsindən istifadədir.
– Bilirsən, Azadın dalında dağ var,
Sən cavan, Azadsa məşhur bəstəkar...
Kəsər bircə sözlə səsini sənin,
Bilinməz sorağı bircə nəğmənin.
– Qoy olsun! Susmaram nə qədər sağam...
– Yox, səni, mən səni qoymayacağam.

11

– Söz indi İlhamə verilir, – deyə
Salona boylandı sədri iclasın.
İlham susdu niyə, dinmədi niyə?
Bəlkə də gəlməyib, xəstə olmasın!
İşıqda parlayır sədrin daz başı,
Yenə də diqqətlə baxır salona,
Böyüyür gözləri, çatılır qaş;
Azaddır “gəlməyib” söyləyən ona.
Azaddır! Rəyasət kürsüsündədir.
Çatmadır qaşları,
Gurdur saçları.
Gah sədri gözaltı süzür arabir,
Gah da üz çevirir salona sarı.
İlham axırıncı sıralardadır
Gözəl Nigarıyla çiyin-çiyinə.
Nigar: – Qalxma, – deyir, – ağlın
hardadır?!
Sən Allah, sən canın, qulaq as mənə!
İlhamsa dartınıb qalxır ayağa,
Çıxır pencəyinin ətəyi əldən.

Köpüklə doldurub ağzını üzdən,
Deyir ki, ən gözəl sənətkaram mən.
Üzünü Azada çevirdi İlham:
– Bəli, bilməyirik nədir o muğam.
Siz onun kəfini xörək yerinə,
Dinləyicilərə yedirirsiniz.
Taxta sinənizdə ürək yerinə,
Lira nişanını gəzdirirsiniz.
Niyə deməyə ki, üzünə açıq,
Sənin yazdıqların dərinmi, dərin?
Sənətkar qəlbilə danışmalıyıq;
Meydanı çox dardır o nəğmələrin.
Aparmır uzağa onlar insanı,
Dar gündə, bəd gündə tutmur əlindən.
Hanı Üzeyirin dediyi, hanı?
Nələr eşitmişik onun dilindən?!
Nəhayət, sözünü qurtardı İlham,
Yerini axtarıb tapdı birtəhər.
Nigar acıq etdi: – Razi olmuram,
Ala gözlərində dondu bir kədər.
Kürsünün dalında göründü Azad,
Hər cümlə başında “yoldaşlar!”
– dedi, –
Onda nə savad var, nə də istedad,
Qoymuş adını da bəstəkar, – dedi.
Qoca professor söz aldı yerdən,
Dərin sükut çökdü salona birdən.
Qoca eynəyini taxtı gözüne:
– İlhamın sözündə həqiqət vardır.
Azad, qoy deyim ki, sənin üzünə,
İlham az yazsa da, bir sənətkardır.
– Sən qoca kişisən, get evində yat. –
Professor soruşdu: – Nə dedin, Azad? –
Qocanın sifəti ağardı birdən:
– Sənin atan yerdə bir kişiyəm mən.
Titrədi qocanın əli, ayağı,
Ömründə belə söz eşitməmişdi.

Günəş sanki batıbmiş
Dalğalarda bu gecə,
Yenə çıxır, közərir,
Alışacaq indicə
 O yanır,
 O ucalır.
Üfüqlərdən sahilə
Yanar bir körpü salır:
İşıqlanır. Elə bil
 Buruqlar addım-addım
 Yeriyir üzü bəri.
Yırğalanıb ayılır
 Dünəndən lövbər atmış
 Ağır-ağır gəmilər.
Açılır Bakımızın
 Əzəmətli səhəri,
 Doğma səhər, xoş səhər...
Azadın son zamanlar
 Yazdığı bir nəğməni
Yadına saldı Nigar.
 “Aşıqinin, ay gözəl,
 Qəsd eləmə canına.
 Səhər açılında gəl
 Pəncərənin yanına!”
Buna görəmi Nigar
Pəncərənin yanında
Gəlib dayandı bu gün;
 Açdı qara saçları,
 Tökdü çiyinə çin-çin.
Daramaq istəyirdi
 Daraq əlində qaldı;
Gördüyü bir mənzərə
 Onu heyrətə saldı.
Odur, bağda oturmuş
Bir skamyada Azad.
Elə bil ki, Azaddan
 Üz döndərib kainat.

Günlər belə ötmədi,
Azad çıxıb getmədi.
Nigarını görməmiş,
Şlyapanı götürüb,
Yerə əyib başını
Ona salam verməmiş.
Azad bu bağa gəldi
Səhər günəşlə birgə.
İndi gəl bu ürəkdən,
Bu sönməyən diləkdən
Sırr gizlə, can əsirgə.

13

Geniş səhnə... Ortada dümağ geyinmiş Nigar,
Borum-borum burulmuş çiyinlərində saçlar.
Qoynunda skripka, baş əyilibdir yana,
Gözlər yarı yumulmuş, süzgün baxır salona.
Lojadakı adamın baxışları itidir.
Nigar ona baxmayır, axı fikri qətidir.
Nəğmənin ahəngisə qoyur ki, dursun onu,
Əyir onun boynunu,
Yana əyir, o yana.
Nigar baxır yenə də bu nəğməni yazana.
Azadınsa baxışı deyir: "Sevirəm səni!"
Yaxasından ağ donun yandırır ağ sinəni.
Çıxışını qurtarıb evə gedəndə Nigar,
Gördü tində adam var,
Azad idi bu adam.
– Salam, Nigarcan, salam!
Tutdu onun əlindən: – Nə qədər ki, mən varam,
Bu ələ minnətdaram.
Sizin icazənizlə öpərdim bu əli mən...
Hərərətli, sorucu, uzun sürən öpüşdən
Nigar əlini çəkib düzələndə yoluna
Azad bir an içində girdi onun qoluna.
– Bir səbr elə, dayan sən,

Not varağına bir-bir
Tıppa-tıpp...
Azad gedir,
Onun ayaq səsləri
Birdən kəsildi nədən?
Eşidildi təzədən.
Kəsildi.
Eşidildi.
Nigar bircə söz tapıb
Ona deyəmi bildi?

14

Nigar oturmuş yenə
Pəncərənin yanında.
Əli çənəsindədir,
Həsreti var canında.
“Bu idimi ailə?
Bu idimi məhəbbət?
Bu idimi xoş vüsal?
Həsret gözəldir, həsrət!
Mələl istərəm, mələl.
Gəncliyin qurtardımı
İntizarı, görüşü?
Xoş günlərim vardımı,
Bu nə işdi, nə işdi?
Adiləşdi bu həyat!
Ah, necə adiləşdi!
Görünməyəydi Azad!
Siz nə bəxtiyarsınız,
Ey azad rəfiqələr.
Od tutdu bağrım, ay qız,
Yanıram axşam-səhər”.

Ona acı söz desin,
İncitsin axşam-səhər.
Onun da olsun haqqı
Başqasını sevməyə.
İlhamsa mehribandır,
Nigar ona nə deyə?
İlham gəldi yaxına,
Diqqətlə baxdı ona,
Qucaqlayıb oturdu
Yanıdakı divana,
Bir daha baxdı ona.
Əyib onun başını
Öpdü, qoydu köksünə:
– Nigar, o nəydi dedin?
Nigar, nə olmuş sənə?
Nigar, danış, Nigar, din!

16

Gün niyə batdı yenə?
Ah, niyə düşdü axşam?
Yenə – dəniz seyrinə
Gedək, – söylədi İlham.
– Yox, getmirəm, getmirəm.
İxtiyar mənimkisə
Dənizi seyr etmirəm.
– Sən o deyilsən... Nəsə...
İlham çıxıb gəzdi tək,
Nigar evdə bezdi tək,
Sahil ona – gəl! – dedi.
O, yox! – deyib ağladı.
O, dənizə açılan,
Pəncərəni bağladı.
Bağlı pəncərədən də
Göründü sahil ona.
– Tez ol, – dedi, – gəl, – ona, –

Su içdi bircə qurtum.
İçib düzəldi yola.
Bir az gedib dayandı,
Daldı fikrə, xəyala.
Bu vaxt uca buruqdan
Paraşütlə bir oğlan
Uçub gəldi aşağı.
Hiss elədi ki, Nigar
Ucalardan alçağa
Enir bu oğlan kimi.
Nigar indi havada,
Nigar indi göydədir.
Qapqaradır hava da,
Yer haradır, göy nədir?
Yaralı bir quş kimi
Qanad çalır nə vaxtdır,
Dənizəmi,
Yerəmi,
Hara yıxılacaqdır?
Nigar yeriyyə astı,
Baxmadı da Azada.
“Axı, dəniz seyrinə
Elə-belə gəlibdir,
Bilə-bilə gəlibdir?”
Azad gəldi yaxına,
Salam da verdi ona.
Yeridilər fikirli,
Yeridilər aralı.
Ürəyi gəldi dilə:
Söylədi: – Ey vəfasız,
İlhamla bir vaxt belə
Gəzərdin, ay qız, ay qız?
Ah, nə üçün bu Azad
Çəkdi qolundan onu?
Etdi yolundan onu?
Onlar keçdiyi zaman
Dəniz qırağındakı

Redikülün dalında,
Əlindəki əzilmiş
Xırda gülün dalında.
İstədi ki, məhv olub,
Nə danışa, dinə o.
Dönə daşa, torpağa,
Bir heçliyə dönə o!
Dindar deyildisə də,
Dedi: – Allah, ay Allah,
Mənə də bax, ay Allah.
Allah, bu mən deyiləm,
Vallah, bu mən deyiləm.
İlham, bu mən deyiləm.
Anam, bu mən deyiləm.
Sonra səhv edərsiniz!
Mən məhv edərsiniz!
Doğrusunu deyirəm,
Məni deyiləm, deyiləm.
Niyə inanmırsınız?
Burda duran bu pis qız
Bir axmağın biridir.
Ölüm – onun muzdudur,
Qəbir – onun yeridir.
Mən deyiləm, bu – odur.
Baxma, baxma, ay İlham!..
Mənmi niyə baxıram?
Mən ki burda deyiləm.
Doğrusunu deyirəm,
Mən deyiləm, deyiləm.
Bu əl kimin əlidir?
Kim yapışdı, bu qızın
Biləyindən, qolundan?
Axı, bu başqa qızdır,
Nə istəyirlər ondan?..
...Açan zaman gözünü,

Bura hara, sən hara?
Yaman sevir o səni!
Nigar saraldı, soldu,
Köks ötürdü dərindən.
Könül uçdu yerindən.
Üşürgələndi Nigar.
Sevda zirvələrindən
Bu əcayib, qəribə
Otağa endi Nigar,
Seyr eylədi otağı,
Yaydımı, yoxsa qışdır?
Təqvimin də varağı
Çoxdan cırılmamışdır.
Qırılmış qanadıdır
Elə bil ki, həyatın
Böyük gümüş kəfkiri
İşləməyən saatın.
Gözəllik, rəngbərənglik
Onu aldatmasaydı...
O, qapıdan çıxanda,
Qorxa-qorxa baxanda,
Könlü necə qan oldu.
Elə bil bütün şəhər,
Bütün gələn-gedənlər
Onu tanıyan oldu.
Könlü dərd ilə yüklü,
Hamıdan üz gizlədi.
Balacalı, böyüklü
Hamı onu izlədi.
Evə çatdı, nə çatdı,
Gördü qapı açıqdır.
Saçlarına əl atdı:
Bəlkə də pırtlaşıqdır?
Rediküldən çıxarıb
Balaca güzgüsünü,

Musiqi qurtardı...Dinmədi Nigar,
Əlləri qoynunda baxdı küçəyə.
Dedi: “Harda qaldı, harda o çağlar...
İlhamın qədrini bilmədim niyə?
Məni bu dərdlərə salan düşmənim
Azaddır, Azadın musiqisidir.
Daş olsun, kül olsun başıma mənim,
Ay aman, bu nə hal, bu əhval nədir?
Nədir həyatımın indi mənası,
Həyatım nə qədər nasiranədir!
De, o stul nədir, de, o rəf nədir?
Baş-başa vurulmuş üç şam taxtası.
Nədir bu küçələr, nədir bu yollar
Evə getmək üçün, gəlmək üçündür.
Orda nə vüsəl var, nə də intizar,
Nə də ki, ağlamaq, gülmək üçündür,
Otağa bir sükut çökdü o axşam,
Nə Nigar dilləndi, nə də ki İlham...”

19

Bir gün Bəstəkarlar İttifaqında
Qəfilcə rast cəldi Azada Nigar.
“Keçən gün, qara gün, gəl, düşmə yada”.
– Nigar, söylə görüm nə yenilik var?
Bu zaman arxadan İlham gəlirdi,
– Nigar, bu İlhamın inanmır mənə,
Özünü hər zaman dahi bilirdi...
Ordan evlərinə yuyürdü Nigar,
Yolda skripka düşdü, bilmədi.
Götürüb tələsik bircə dəst paltar,
Çıxıb gedən oldu, daha gəlmədi.
Dolandı həftələr, dolandı günlər,
Ay da başa çatdı, Nigar gəlmədi.
Günəş axşam batıb, göründü səhər,
Hər gedən qayıtdı, Nigar gəlmədi.

İlham xalaya baxdı,
Əydi başını xala.
İlham çıxdı otaqdan.
– Hara gedirsən, bala?

* * *

O görmədi ki, maşın
Süzüb gəlir uzaqdan.
Maşın birdən səslənib
Silkələndi, süründü.
Birdən dayandı, birdən.
Asfaltın üstə qara,
Əyri izlər göründü.
Tüstü çıxdı daldakı
Təzə, qoşa təkərdən.
İlham baxdı, dinmədi.
Şofer: – Dəlidir, – dedi,
Əl eləyib, maşını
Sürdü getdi uzağa.
İlham bir az dayandı,
Yollandı yaxın bağa,
Oturdu sahildəki,
Sınıq bir skamyada.
Ah, keçən gün, keçən gün,
Sən niyə düşdün yada?!
Qonaq gəldi bircə an,
Ey ötən günlər, aylar.
Günəş, tərsinə fırlan,
Axın geriyə, çaylar!
Cavanlaşın, adamlar,
Bəlkə dönə o bahar.
Xəzri əsdi, nə əsdi,
Xəzri hara tələsdi?
Çiçəkləri, gülləri
Ələk-vələk elədi:

Gurhagur guruldadı.
Yağış gücləndi, coşdu,
Şırhaşır şırıldadı.
Çoxu çatıb qaşını,
Çətirin açdı, qaçdı,
Nədir bunun mənası?
Yağışın titrək toru
Dəniz işıqlarını göstərdi
Xeyli tutqun,
Göstərdi xeyli uzaq.
İlham işığa baxdı,
Gözü qaraldı ancaq.
Nargində, Bayıldakı,
Haradasa közərib,
Yanan xırda bir işıq
Görünməz oldu artıq.

* * *

Evə gəldi... bir kağız...
Görən kimdəndir kağız?
Nigarın xəttidir bu,
Bu ki onun məktubu...
“Salam, könlü qan olan,
Məndən nigaran olan!
Vəfasızam,
Pis qızam,
Uzaqlarda yalqızam.
Gündüzüm qəm, gecəm qəm,
Yaşayıram hardasa,
Heç özüm də bilmirəm.
Yəqin deyirsən ölmüş!
Ölməmişəm mən ölmüş!
Canımı almaq üçün
Əcəli tap, əmr elə.
Mən bir heçəm, barı sən

Qəmdən qaçmaq olarmı?
Xeyr! O, təyyarədən,
Qatardan sürətlidir.
Gəldi Bakıya İlham,
Dedi, – İlham, ay İlham,
Yoxsa zəif adamam?
Boğa bilməyəcəyəm,
Kədərimi, hissimi?
Düşəcəyəm çöllərə
Zəif bir insan kimi?

21

Dil boğaza qoymadı, beş gün, altı gün xala:
– Bir get, ay oğulbala,
Get, o qocaya de ki, qohumunam mən sənin.
Nə vaxtdır ki, gəlməyir səsi də bir nəğmənin.
– Yox, xala, işləməkdən kor olsa da gözlərim,
Qoy özüm öz gücümle öz gücümü göstərim.
– Allah görüm sabaha çıxartmasın Azadı.
– Yox, ay xala, olmadı.
Həkim də lazım olsa göndərərəm ki, ona
Qoy ölməyib sağ olsun, qoy sona baxsın, sona.
– Özün bilən yaxşıdır, gözünə qurban olum.
– Sənin də, bax, bu gözəl sözünə qurban olum.
– Bıy, Allah eləməsin, nə deyirsən, ay İlham,
Qaşının çarığına yüz dəfə qurban ollam.

* * *

Gecə yarı... Ay batıb... Sərin hava təmizdir,
Hamı yatıb... Yatmayan sənətkarla dənizdir.
Yenə qalın qaşları çatılıbdır İlhamın.
Qaşındakı o çarıq yenə də görünməyir.
Gözünə yuxu getmir yan otaqda xalanın,
Xəlvət açıb qarını çay gətirir arabir...
İlham yazır, yaradır “Damcılar” əsərini.

Qoca heyran-heyran baxdıqca ona,
Gözündən süzülüb damcı-damcı yaş,
Gümüş zolaq saldı ağ saqqalına.
– Gözəldir əsərin, gözəl, a qardaş.
Tutur orkestrdə yerini hərə,
Köklənir qaboylar, skripkalar.
Sanki bu dəqiqə gələcək Nigar.
Dirijor baş əyir ikinci kərə,
Çubuğu qaldırır, endirir qəfil.
Simfoniya elə bil
Qabardı, aşdı, daşdı.
Yayıldı radiodan,
Dağlar başından aşdı,
Şəhərləri dolaşdı.
Səda saldı hər yana,
Yetişdi Gürcüstana,
Çatdı Nigara bu səs,
O neyləsin indi, bəs?
Ömrə yaxşı bax dedi.
Qəbahətdir, ay Nigar,
Özünü asmaq dedi.
Qayıt, – dedi, – bu saat
Bu mənalı həyata,
Bu rəngarəng, narahat,
Dalğalı kainata.
Nigar sevdi bu səsi,
Könlünə damcı-damcı
Axdı həyat həvəsi.
Azad isə evində
Yaman mükəddər oldu,
Qəzəbindən boğuldu.
Əliylə tez-tez atdı
Uzun saçını dala.
Gah gəldi, gah dayandı,
Gah da getdi xəyala.
Bağladı radionu...
Qonşulardan gəldi səs,

Ən böyük insan bilib.
Amma həqiqi Azad
Qalıbdır bir qıraqda,
Yaşamışdır uzaqda.
İndi o dahi hanı?
O, bu gün hara qaçdı?
Hansı dağlara qaçdı?
Anladı ki, özünü
Görməmiş illər boyu,
Azad budurmu, de, bu?
Anladı ki, o özü
Çıxıbdır öz yadından.
Alovlanır, yanır o,
Həyəcanın odundan.
Öz-özünü tanımır.
“Ah, bu nə hal, bu nə qəm,
Dəyişikmi düşmüşəm?
Verin məni özümə.
Kəsin bu simfoniyanı,
Alov yağır üstümə!
Azad mən deyiləmmi?
O məni oğru kimi
Oğurlayıbdır tamam,
Adımı qoymuş İlham!”
Simfoniya susmayı,
Simfoniya çağlayırdı.
Elə bu vaxt uzaqda
Yerə dikib gözünü,
Qucaqlayıb dizini
Bir gözəl ağlayırdı...

Bakı, 1956

* * *

Çathaçat alışır ərçan odunu...
Yağla xal-xal etdi sızlayan kabab
Onun qığılıcımı, qızıl odunu.
Bu, Kaxetiyadan alınmış şərab,
Bu məclis, bu gülüş, bu söhbət nədir?!
O gəncin ürəyi təbiətlədir.
Durub odun qoyur ocağın üstə.
Alov qaranlığı parçalayaraq,
Alıb qolaylayır qovağın üstə.
Ocağın üstünə əyilmiş budaq
Bütün yarpağıyla titrəyir tir-tir,
Sanki aşağıdan bir külək əsir,
Titrəyir, qovaqda qaranlıq özü.
Qaralır elə ki, ocağın közü
Qaranlıq astaca enir aşağı,
Qaraldır ocağı, örtür ocağı.
Alışır yenə də guruhagur ocaq,
Yüksəlir alovu halaybahalay;
Keçir ağ qovağın şaxələrindən,
Cörünür bu zaman yuxarıdan Ay.
Qaranlıq baş alıb uçur yerindən,
Çəkilir dərəyə, meşəyə, dağa.
Uzaqdan-uzağa,
Baxır ocağa.
O gənc gülümsəyir.
Alovlar vurur
Bu saf təbəssümə qızılı bir rəng.
Bir an qaranlığa sancılıb durur
Qığılıcım – ocağın yanar sözütek.
Alov – odunları düzəldir, əyir.
Köz də parçalanıb atılır bir-bir,
Oxşayır alçaqdan uçan ulduza,
Qonur yaxındakı təpəyə, düzə.
Bir yarpaq üzülüb düşür qovaqdan,
Ayrıla bilməyib sanki budaqdan

Oturdu – kölgəsi qaya başından
Peşiman qayıtdı ocaq başına.
Uşaqlar balaca qarğı səbətdən
Ona nar uzadır...
– Deyin, uşaqlar,
Bir deyin, nə təhər yeyilir bu nar?
İlahi, bir söylə, bu necə işdir;
Pərdədə saxlanır hər üç-dörd gilə.
Təbiət heç zaman, heç yerdə hələ
Bu nazda bir meyvə yetirməmişdir.
Əyilir, yayılır, dikəlik ocaq,
Elə sual verir o cavan qonaq.
Uşağın birisi dilli-dilavər,
Bütün suallara o cavab verir.
Amma ikincisi dilsizdir, nədir,
Tutub papağını üzünə, gülər.
O bunun yerinə danışar, coşar,
Bu onun yerinə qızarar, çaşar.
O deyir: – Gedəyin, qonaq olun siz,
Bu isə göz dikib çarıqlarına,
Xəlvəti göz vurur “qonaqlarına”.
O gəncə – yox, – deyir, – evə gediniz, –
– Heyif, başqa dildə danışır qonaq,
Heç başa düşmürəm, – söyləyir uşaq.
Yanır İsmayılın qaynar gözləri,
Yaxşı başa düşür bizim sözləri.
Uşaq söyləyir ki, – qayıdanda siz,
Burda çoxlu-çoxlu nar yeyərsiniz.
Nə vaxt gələrsiniz, bir deyən görək?
Sizi bax, burada biz də gözləyək.
– Şamaxı haradır, könül dostları?
– Bax, elə bu yolla çıxın yuxarı.
– Yaxşı, görüşərik.
Minib “atına”
Çapır kəndə sarı, uşaqlar çapır.
O gənc elə bil ki, təsəlli tapır,
Baxır o çərkəzə – baxır dostuna:

Ay da bu səsdənmi gəlmişdir cana,
Axır yavaş-yavaş Azərbaycana?!
Burda Səbuhiylə Lermontova bax.
Hələ özlərindən neçə ay qabaq
Odlu misraları vermiş əl-ələ¹.
İndisə üz-üzə dursalar belə,
Yenə də gözlərdə uzaq bir həsrət,
Səhər yuxusutək şirindi söhbət.
Coşsa da musiqi, qızıışsa da bal,
Onların gözündə başqa bir xəyal.
Qabarıq sinəsi güllü, çiçəkli,
Duman yaxalıklı, bulud ətəkli
Nazlı gözlərin rəqs eləməsi,
Xırdaca bir sözü, bir atmacanı
Açıq gözlərində əks eləməsi
Aldı, apardımı iki cavanı?
Hərdən gözlərini süzdürən gözəl
– Oynayaq, – deyərək uzadanda əl
Başladı Lermontov atmacalara.
– Onun sözlərini yumşaldaq, – deyərək
Səbuhi zarafat etdi bu ara,
Sonra gözlərini zillədi göyə.
Uzaqda xanəndə gəldikcə coşa
Dolanır sədası Ay ilə qoşa.
– Bizim musiqidir!
– Sizinmi, gerçək?!
Dinləyə-dinləyə dur gedib gəzək.
Bir nazlı nazənin baxanda bir də
Onları görmədi bayaqkı yerdə.
Düşündü: “Çox nahaq gülümsəmişəm!”
Qondu gözlərinə köçəri bir qəm,
Şair Çavçavadze əlində buynuz
Çaxır gətirəndə qaşını çatdı:
– Hanı, ay camaat, o qoşa ulduz,
Məgər səhərdirmi deyək ki, batdı?

¹ Hər iki şairin Puşkinin ölümünə yazdığı əsərlər nəzərdə tutulur.

Bir an isitməmiş heç onlar məni.
– Azadlıq! O pəri varmıdır, de, sən?
– Susmaq azadlığı nə qədər desən.
Tərif azadlığı boğaza qədər:
Buyur, qonağım ol, nə dərd, nə kədər.
– Puşkinin ölümü... Yanıram, Allah!
Adi bir hoqqabaz qurbanı olmaq.
Donuq bir ifadə, saxta bir vüqar!
O, soğan yeyəndən yeyənə ağlar!
Gör necə daşdır ki, köksündə ürək,
Ona söz yerinə bir güllə gərək.
Ah, kimə qəsd etdi taxta bir insan! –
Nə qədər xoşuma gəldi poeman!

Dostların enirdi, qalxırdı səsi,
Biri otururdu, biri dururdu.
Onların oynayan uzun kölgəsi
Sanki dalğalarda üzgü vururdu.
– Sizin musiqidir, ucaldı yenə,
O daldı xanəndə zəngüləsinə –
– Bəli, bizimkidir.
– Bir ondan danış.
Qubadan, Şəkiddən, Şirvandan danış.
Bu vaxt Səbuhinin yol çəkdi gözü,
Sanki əzizini gördü ötəri,
Közərdi könlündə “Vətənim” sözü,
Sonra doğma Kürə endi nəzəri.
Bir yarpaq qoparıb tulladı Kürə,
Çatar bu məktubu elə-obaya.
Tiflisdən Şəkiyə baxdı o gözlər,
Qondu o gözlərə doğma bir kədər.
Səbuhi danışır, Səbuhi gülür,
Hərbi köynəyinin döşündə əli.
Gah filosof olur, gah şair olur,
Deyərsən danışır neçə Fətəli.
Dostu da dinmir ki, Səbuhi susar,
Bir də çətin coşar bu sakit adam.

Səhər səs yayıldı dörd minarədən
 Sükutla bir yerdə yatan şəhərə.
 Səksəndi Mixail, ayıldı birdən,
 Zillədi gözünü minarələrə.
 Köhnəlib süzülən göy ipək kimi
 Göylər asta-asta ağarır, solur.
 Üfüq zolaq-zolaq, rəngbərəng olur,
 Gətirib ilhama bütün aləmi.
 Şair pəncərədən baxdı o ki var,
 Geyindi, üfüqə boylandı yenə:
 Sandı ki, yolların üst tərəfinə
 Ağrıyan çiyindən düşdü o dağlar.
 Buludlar axdıqca aşağı, yana,
 Dağlar elə bil ki, gəlirdi cana.
 Dağlar asta-asta dayandı heyran,
 Dayandı görsün ki, Günəş hardadır.
 Görüb yola düşdü bu qəmli karvan,
 Bu karvan min əsr bu yollardadır.
 Onun həyat boyu bir səfəri var.
 – Qardaşlar, ayılın, yeriyir dağlar,
 Çərkəz: – Hanı, – deyib görmək istədi,
 Zabit: – Üç dəqiqə vaxta var, – dedi.
 Qoyun qaydasınca dincəlsin adam,
 Yuxum gəlməsə də uzanacağam.
 Gün düşüb əvvəlcə minarələrə,
 Günbəzlər başına, qalalar üstə,
 Sonra yayıldıqca bütün şəhərə
 Adamlar görünür dərədə, düzdə.
 Görünür meydanda, atın belində
 Çiyində al paqon, tufəng əlində
 Oynayır havada göy süngüləri.
 Durub o zabit də baxır şəhərə,
 Hərbi qiyafəli bəyzadələrə:
 Əziz “ata çarın” dayağı olan,
 Bütün vicdanı qan, paqonları qan,

Öldürüm bu iti, əgər istəsən.
– Gəl gedək, İsmayıl, qızıışma görək!
İtdən ölümü də qoruyaq gərək.
Uğunur İsmayıl, gülür İsmayıl,
Şairin ardınca gəlir İsmayıl...

6

Başladı hərbi iş, zabit o ki var
Söylədi: – Susmayır Qubadakılar.
Özüm də bilmirəm bu necə işdir,
Sinəmə belə dağ çəkilməmişdir.
– Qoşun göndərərək bir neçə günə,
İndisə yollanaq kef məclisinə.

7

Şamaxı. Ucalır faytonçuların
Yenə “ay xəbərdar, xəbərdar” səsi.
Gəlir uğultusu böyük bazarın,
Baqqalın, tüccarın coşur həvəsi.
Fanarlı faytonu uçuran atlar
Gümüş sinəbəndli, qapqara yallı.
Yollar kənarında pinəçilər var
Alim təfəkkürlü, şair xəyallı –
Yeşiyin yanına döyüb əlini
Şeir söyləyir ki, gəlsin müştəri.
Baqqal işə salır şirin dilini:
– Bəhməz al, bal apar, yaxın düş bəri.
Şair ürəyində deyir bu ara:
“Şairlər vətəni adlanır bura”.
Sonra fikrə gedib baş əyir yenə
Bütün Şirvanilər¹ xatirəsinə.
Hərdən atlı keçir mavi çadralı.
Çadranın altından nə gözlər baxır.

¹ Şirvan şairlərinə işarədir.

Gəl incimə İsmayıldan,
Bu gözlərin xatirinə
Öldürüm o zabiti mən.
Canım, gözüm, bir dinsənə,
Yandın nədən, susdun nədən?
Tapançayla vuracağam
Bir qolumu, dillənməsən.
– Səbr eləsən, bir, ay balam.
Coşma görək yenə də sən. –
Şamaxının dilbər qızı,
Geydiyi don al-qırmızı.

O nə deiyb,
Paltar geyib
Ürəklərin alovundan.
Fırlananda coşan zaman
Görünməyir incə beli.
Göydə gəzir bəyin əli:
“A tarçı, tarı asta çal,
A zalım oğlu, tel hanı?
İncitmə yarı, asta çal,
Vallah üzüldü, bel hanı?”
Süzür yenə,
Elə bil ki, görünməyən bir dəryada
Üzür yenə rəqqasələr rəqqasəsi.
Boy ucadır, əllər uzun –
Sanki ülvi gözəlliyin
Güllərini dərmək üçün.
Heyran baxan gözlər iri –
Sanki bütün kainatı
Birdən-birə görmək üçün.
O gözlərdə neçə baxış,
Qovar biri, çəkər biri.
Könüllərin sarayını
Yıxar biri, tikər biri.
Kirpiyinin hərəsində

* * *

Yoldan keçəndə,
Danışan zaman,
Deyir ki, dinlə
Məni bircə an.
Necə danışdım
Sizin dildə mən?
Yəqin ki, çaşdım,
Keç səhvlərimdən.
Şair xəyalda,
Dayandı yolda,
Baxdı dörd yana.
Hələ Şirvana
Təzə girəndə,
Onu görəndə
Salamlar verən,
Sonra nar verən
O iki uşaq
Düşdü yadına.
Üz tutdu bu vaxt
Çərkəz dostuna:
– A dostum, gərək,
Onlarda qalaq.
Bir həyat görək.
Mehriban olaq.
– Dərdə düşmə sən,
Bu yerdə əgər
Haraya getsən,
Sevinəcəklər.
Biz onları da
Salarıq yada.
Şair bu zaman
– Ey gözəl insan,
Gedək, – söylədi, –
Meşədə, bağda,
Dərədə, dağda

Burada vardır
Nə pul, nə şöhrət,
Azad təbiət,
Nə bəxtiyardır!
“Barı burada,
– Düşünür şair, –
Yetər murada
Könlümdə şeir.
Meşələr dərin,
Qulağım da dinc.
Xoşdur bu şirin,
Atüstü sevinc”.
Yolun sağında,
Göl qırağında
Durub bir aşiq,
Alın qırışıq.
Dayanır şair,
Gözlərində sirr.
Sıyrıldı birdən,
Təzə yəhərdən.

Atlılar çəmənə töküldü bir-bir,
Həmin o zabitdi sonuncu düşən,
Düşündü: “Neyləyim vəzifəni mən,
Balam, nə istəyir, onu da edir”.
– Soldatlar, tez olun, düşəcək axşam.
– Sənin ki başına düşmür, ay balam.
Ona da əmr elə...
– Şair, bəsdir ha!..
– Sən məni boğaza yığmısan daha.
Bir odlu-alovlu “ilham” kimi sən
Yaxamdan yenə də əl çəkməyirsən.
– Mən ilham? Mənəmi söylədin, şair?
Bu heç qanunimi, qanunimidir?
Mənim haram pisdır o ilhamından?
– Hərbi qiyafəli bir madonnasan.
Əsgərlər görəndə bəlkə üzünü,

Sanki xatirələr dilidir bu dil”.
Xəyal cahan oldu, könül asiman,
Aşıq, söhbət elə, dilinə qurban!
Bəlkə danışasan Aşıq Qəribdən,
Yaman vurulmuşam o dastana mən.
Mənə alim Əli¹ danışdı onu,
Onun saz üstündə oxunduğunu
Söylədi.

– Özüdür, özüdür, bəli,
Bizim Fətəlidir, Mirzə Fətəli.
Tiflisdə görmüşəm, yaxın olmuşam,
Tapılmaz elə bir ağıllı adam.
– Mənim o dostumun xatirinə sən
Bəlkə söyləyəsən Aşıq Qəribdən.
Bir az məzmununu bilirəm. Amma
Saz üstə səsləsən yetərəm kama.
– Qonaq, şairlərə oxşadın düzü,
İsmayıl dedi ki, – Şairdir özü.
– Şairdir? Yox oldu bu ah, bu fəğan,
Dostuma sazım da, sözüm də qurban!

Qərib bir axşamdı. Batırdı Günəş.
Hər yarpaq üstündə soyuq bir atəş.
Çinarın od tutan göz yaşlarıtək
Saralan yarpağı tökülür tək-tək.
Azmi ardıcın da qəmi-qüssəsi? –
Dərdir o yolu tutan kölgəsi.
Sanki min gecənin ahıdır ki var
Göydə burum-burum axan buludlar.
Palıd yarpağına bir damla düşdü,
Yarpaq ürəyinin döyüntüsütək
Səsləndi.

Elə bil mələlə düşdü.
Başqa yarpaqlar da. Onların bu an
Döyündü ürəyi, döyündü kövrək.

¹ Mirzə Fətəlini Tiflisdə belə adlandırırdılar.

İnandı bircə an “Yaradana” da.
İnandı hər sözə, hər möcüzəyə
Bu ki bir ilahi sədadır, – deyə.
Düşündü: “Yağışmı bu göydən yağan?
Xeyr! Bu ağ yalan, adi bir yalan,
Söyləyin, adicə saz simlərindən
İlahi xallarımı tökülər dən-dən?
Göylərdən tökülər, onlardır yağan
Dönüb sirlisirlidöyüntülərə –
Səpildi sinəmin yandığı yerə!
Tökülür rəngbərəng,
tökülür bir-bir.

Dedim, səninkidir bu, ey asiman!
Başqa bir kəlama mən inanmaram.
Musiqi, musiqi, dinlə qəlbimi,
Tez ötmə xoş keçən bircə an kimi.
Könlümü yandırma min yerdən yenə,
İndi ki yandırdın, qaytarma mənə.
Sən Allah, al onu apar sinəmdən,
Apar ki, onunla bacarmıram mən!”

Aşiq baxa-baxa uzaq bir yerə,
Sanki toxunmayıncə simlərə;
Əliylə işarə eləyən zaman
Uçur üfüqlərə, meşəyə, düzə,
Bir möcüzə kimi görünür gözə.
Aşiq elə qıyya çəkir ki, bəzən
Deyərsən, qırılır könlünün simi.
Elə bil dostunu bir loğman kimi
Səsləyir dünyanın son guşəsindən.
Şair düşünür ki, “Mən də qəribəm,
Dağıl ey kainat, dağıl, ey aləm!
Qara gözlərində yaş gülümsəyən,
Təbəssüm ağlayan o aşiqi mən
Sevirəm.

Gözlərim çox ağlamışdır,
Dərdim ürəyimdə daş bağlamışdır.

Yenə də duydu ki, az yaşayacaq,
Düşündü: “Taledə namərdliyə bax!”
Onun yazdığını pozmaq istədi,
Qoyub qabağına neçə dəftəri
Birdən hamısında yazmaq istədi
Pyesi, poemanı, romanı, şeiri...
Birdən ayıldı ki, “haradayam mən?
Musiqi qurtardı, ay Mişel”, – dedi.
Sandı bu sıx meşə, o sıra dağlar
Həmin musiqidən qaldı yadigar.
Qaldı buludlar da sönən nəğmədən
Yangından sonrakı tüstülər kimi.
“Ey Qərib, haqqında yazacağam mən,
Bu eşqin yaşasın bir əsər kimi”.
Şairin gözləri alacalanmış,
O iri gözlərdə təbəssüm ki var,
Min ildir elə bil küsmüş sevincdən.
Sonsuz üfüqlərdən üfüqlərəcən
Dünyanı fəth edən dəli bir vüqar
Müqəddəs dizini qoymuşdu yerə.
Şair bir də baxdı çalan əllərə,
Öpdü o əlləri, öpdü o sazı.
Şair bizim dildə “sağ ol”u azı
Beş dəfə söylədi, doymadı yenə.
Şair düşündü ki, “gülərlər mənə!”
Odur ki, qəlbində söylədi: “Sağ ol”.
– Aşıq, nə istəsən mənə qonaq ol.
– Qonaq, bu dünyanın qonağıyıq biz.
Amma ki, düzgünmü məzəmmətimiz?
Daima yerində deyilmi cahan?
Cahanı dərk edən,
Sonra tərək edən,
Söylə, biz deyilik, kimdir, ey qonaq?
– A dostlar, aşıqda kəlama bir bax,
Doğrudan, oxşayır Xıdır İlyasa!¹
İrişdi zabitə: – Batıbmı yasa?
Saz çalib ağlayır bayaqdan bəri.

Evdən ətri gəldi təzə parçanın.
O, yastıq gətirdi yerə qoymağa,
O, yastıq gətirdi dirsəklənməyə.
Şair gülümsündü: – Cənnətdir, – deyə, –
– Baba, öldürəsən getmərəm burdan.
– Oğul, gedənləri öldürür baban.
Şairə tərcümə etdilər bunu,
Unutdu məclisdə oturduğunu.
Puşkin ölən gündən indiyə qədər
Heç belə qəhqəhə çəkməmişdi o,
Sevinclə göz yaşı tökməmişdi o.
Zabitsə düşünür: “Dəlidir məyər?”
Şışdə kabab gəldi güllü süfrəyə,
Süfrədə Mədrəsə çaxırı da var.
Məclis ki qurtardı: – Sevimli dostlar,
Mən gedib bayırda yatıram, – deyə
Lermontov tələsik çıxdı qapıdan.
İsmayıl: – Dinməyin, qayıtmaz, – dedi, –
Yerini taxt üstə həyətdən salın,
Əgər istədisə, demək, istədi,
Siz də, əziz ata, arxayın olun.
Şair taxtın üstə uzandı səssiz,
Başının altında əlləri çarpaz.
“Ey ulduz, ey gecə, sevimlisiniz,
Sizsiz sinəmdəki ürək də çarpmaz!
Bir deyin, insafmı, mürvətmi bu da,
Çəmən çöldə yata, şair otaqda”.
Uzandı gecəylə, Ayla baş-başa,
Bağlarla bir yerdə, çəmənlə qoşa.
Təkliyi qoymadı xiyabanda tək,
Çığıra-çığıra qalmaqul külək.
Qoymadı titrəyə, soyuq da tir-tir,
Qoynunda yer verdi soyuğa şair,
Yapıncı altında qızdırdı onu.
Bu qəmli gecəyə vurulduğunu
Açdı ağaclara, ota, yarpağa,
Verdi təbitlə dodaq-dodağa.
Sabah getməlidir bu diyardan o,

Hayqırdı birdən o: – Ax səni, dövrən!
Mən varam hər zaman səninlə, – dedi.
Ağır qılıncını çəkib qınından
Burdan Peterburqa atmaq istədi.
Bir azdan Ay batdı,
Gecə də yatdı.
Ayrılıq gecəsi əzizdir, deyə
Şair keşik çəkdi yatan gecəyə.
Ondan icazəsiz, ondan xəbərsiz
Könlünə cümlələr tökülür bir-bir.
Köksündə gah Günəş, gah duman, gah sis...
Bilir ki, yazılan “Aşiq Qərib”dir.
Gözündə həm sevinc, həm qəzəb, həm kin
Hərdən xumarlanır, hərdən çevrilir.
Düz sabaha kimi “Aşiq Qərib”in,
Bir də köhləninin nal səsi gəlir.
Ayıldı alnına şəh düşən zaman
Qızartı yüksəldi dağlar dalından.
Qaranlıq dağıldı bir yuxu kimi,
Ağ duman göründü süd buğu kimi.
Çiçək səpələndi çəmənə narın,
Aydın eşidildi harın atların
Yerə ayaq döyüb kişnəməsi də.
Gəzinir həyətdə ev yiyəsi də.
Yoldaşlar ayılır, yoldaşlar gülür,
Zabitin üzündən zəhər tökülür.
Onlar yola düşdü yeyib çay-çörək,
Zabit şax dayanıb qaşını çatdı,
Guya ki, bir yeni aləm yaratdı.
Gedən adamlara əmr etdi: – Gedək!
Qonaqlar qocayla halallaşdılar,
Yenib dar dərədən
Dağı aşdılar.

* * *

Göründü o qovaq,
Yanır o ocaq.
Çathaçat alışır ərçan odunu,

Yumdu gözünü,
Atını sürsün,
Birdən özünü
Uzaqda görsün.

Dağların atlı
Belindən endi.
Atın gur yalı
Buludla təndi.

Qaldı yolundan,
Dostamı çatdı?
Atın nalından
Ay doğdu, batdı...

Qəm kainatlı
Bir igid kimi,
Burdan o atlı
Gəlib keçdimi?

Çiyində onun
Qara yapıncı,
Belində onun
Çərkəz qılıncı.

Belə nişanlı,
Belə büsatlı –
Xeyli zamandı
Getmiş o atlı.

Onu gedəndə
Görən oldumu?
Su istəyəndə
Verən oldumu?

Getdi yurduna,
Kəsildi səsi.
Atıldı ona
Namərd gülləsi.

Bu necə işdi?
Hanı o adam?

O MƏNƏ DANIŞDI Kİ...

Kurortdayıq. Bağdayıq,
Oturub dincəlirik.
Axır göy meşələrdən
Dalğa-dalğa sərnlük.
Xoşdur burda hər kəsin,
Zarafatı, söhbəti.
İş budur, pozulmasın
İnsanların səhhəti.
Bir gün bizə ortaboy,
Qarayanız bir kişi
Elə burda başına
Gələnləri çöylədi.

AYAQLAR

Qəribəydi... Dediym bu mehriban adam
Söyləyəndə – bu yerlərdən ayrılmamam,
Çox da bura Bakı deyil, xeyli xırdadır,
Ayağımın biri buradadır.
Onu süzdüm: ayağımın yox idi biri,
Aldı mənim baxışımı iri gözləri.
Mən utandım...
 O utandı...
 Nə isə andı;
Gəlib keçən bir əsrdir,
 yoxsa ki andı.
Baş açmadım...
 Birdən dinən o oldu yenə...
Nə olaydı, söhbətimiz düşəydi yönə.
Dönə-dönə,
 baxdı mənə
 üzündə duman.
O tutuldu.
 Düz çıxmışdı qəlbimə daman...
Yağdı sanki gözlərindən kədər yağışı.
Dedi ki: – Yaxşı,

ADSIZ FƏSİL...

Hələ bələd olmamışdım,
Bombaların nəfəsinə.
Mən alova, oda girdim
İnstitut əvəzinə.

AÇILMAMIŞ GÜLLƏLƏRİN YARASI

Mən piyada bir əsgərəm,
Mən təzəyəm.
Bilirəm ki, hələ gərək
Alov görəm, dava görəm,
Qorxulara sinə görəm,
Neçə kərə
oda girəm.
Heç öyünüb döymə döşə,
Demə ki, bir aslan kimi
Girə billəm ilk döyüşə...
Həddi nədir əhvalımı
Ölüm poza, od dəyişə.
Bu ilk döyüş, döyüşlərin
Ən yüngülü olsa belə,
Yenə də ən ağırdır.
Deyirsən ki, bu ilk döyüş
Həyatımın axırındır.
Səngərlərdə uzanmışıq,
Uzanmaqdan usanmışıq.
Messersmit səsi gəlir...
Bir az keçir...
özü gəlir...
Kölgəsi də ötüb keçir,
Başımızın üzərindən
Ölümün öz kölgəsitək.
Sürünür bu qara kölgə
Təyyarənin kölgəsitək.

Nə yandırır bir gör məni;
Bəlkə elə tapdayırıq
Dil bilməyən bir köpəni.
Varmı bunu olduğutək
Fikirləşib tapanımız?
Görən neçə son görüşə
Nöqtə qoyub dabanımız?!
Yüyük enə-enə,
Yana-yana,
 sənə-sənə!
Düşmən vurur... Düşmən biçir.
Güllələri qulağımın
Lap dibindən gəlib keçir.
Bu dəymədi...
Daha gecdir...
Yenə gəldi...
Sanki dilə gəlib deyir:
Bil ki, səni yeyəsiyəm.
Əl çəkməyir,
Aşiq olub, mənə nədir,
Yoxsa onun yiyəsiyəm?!
Nədir görən bədənimdə,
Ürəyimdə küt ağrılar?
Sonra bildim hələ sənə
Toxunmamış güllənin də
Yarası var, ağrısı var.
Duyarsan o güllələri,
Bədənimdə
Qalmasa da güllə yeri.
Sol qoluma nəşə dəyir,
İsti-isti nəşə axır,
Qolum düşür ağır-ağır.
Qorxuram ki, qolum sına.
İlk hücumum,
 İlk döyüşüm
Qolum üstə yetir sona.

Tüstü... Duman...
Od görürük!
Bomba düşür, arx yarılr,
Bölünür tən ortasından.
Qisas,
Qisas almalıyıq
Düşmənin sərt ordusundan!
Fürer qızıb,
quduz olub,
İstəyir ki, bundan belə
Hələ
Min-min qan törədə.
Yeriyirik,
yıxılıriq,
Gah tərədə,
gah dərədə.
Birdən duyduq: dörd yan düşmən.
Görməmişdim
Bundan qorxunc mühasirə.
Komandirin qaşı çatıq:
– Yaxşı yerdə axşamladıq...
Amma bircə yol var, baxın,
Sinəsində qarşı dağın
Fikir verin dar yarğana;
Sarılaraq yarağına
Biri keçib ordan gərək,
Xəbər verə hissəmizə.
Kömək edə hissə bizə,
Vano dostum çıxdı önə.
Gözlərilə: – “Gedim!” – dedi.
Bizə baxdı...
çıxdı,
getdi...
Eşidildi güllə səsi,
Yuvarlandı Vano yerə,
Tez yüyüdü, qucaqladım,
Əllərimdə uçub getdi
Son nəfəsi.

Alvolanıb-közərənə!
Neçə dostum qarlı dağa
Diri qalxdı, ölü endi.
Nə tərpendi,
 nə də dindi,
Baxdı mənə komandirim,
Bildim çatıb növbəm mənim.
Qalxdım dağa...
İrəilyə baxa-baxa,
Qəzəbimi boğa-boğa
Dişlərimlə
Nifrətimi sıxa-sıxa,
Sürünürəm yavaş-yavaş
Güllə döyən yerə sarı.
Başım üstə od hasarı.
Snayperdir yəqin orda,
Qırır bir-bir,
 Tökür bir-bir,
Ağlıma bir fikir gəldi:
Yanıb-sönən iti fikir.
Aldım başdan kaçıkanı mən,
Tez qaldırdım...
Tez vurdular.
Elə o an mən aşrıldım
Dağ döşündən
Dar yarığa,
Daha nə var?
Yenə dərə,
Dərin dərə,
Yenə, yenə yerim dərə!..
Çiyimdəsə bir küt ağrı
Yüyürürəm dərə boyu.
Çiyimdə qan – yüyürürəm,
Sanıram ki,
Uşaqılıqdan yüyürürəm
Gərək indi bu xəbəri,
Hissəmizə gedib deyəm, yüyürəm.

Gurultular yenə qopur...
Birdən-birə yıxılıram...
Ayağımın birini mən
İtirmişəm elə orda.
Bu arada
Məni görüb
Şəhərin mərd sakinləri,
Aparırlar,
Gizlədirlər xeyli zaman.
Gecə-gündüz keşik çəkib
Bir ağ saçlı gürcü ana.
Gah açaram gözlərimi,
Gah da yumub sayıqlaram.

ANA, HARDASAN?!

“Mən indi hardayam?!”
Duman içində,
Məni yırgalayan ümman içində.
Bu nədir alınma toxunur, bu nə?
Bu kimdir?
Nəçidir?
Nə deyir mənə?
Qadın səsidir ki...
Anammı? Axı...
Axı, ölüb anam.
Yalanmı? Axı...
De sağsan, yoxsa ki... Söndünmü, ana!
Sənə yalvarıram, susma, ana can!
Başına gələni danış sonacan.
Söylə, səsi gələn səndinmi, ana?!
Dözməyib bunlara o gürcü ana,
Mərhəmət ucundan keçib yalana.
Söyləyib: – Ananam, ay oğul, mənəm!
Ay oğul, mənəm!
– Gəlmisən?
– Gəlmişəm! Bəli, gəlmişəm!

AYILDIM BİR SƏHƏR

Ayıldım bir səhər...

İlk sözüm: – Ana!

Başımın üstündə durmuş bir qadın.

Az-az xatırladım olub-keçəni.

Görəsən,

görəsən, nəçidir qadın?

Bəlkə də öldürmək istəyir məni?

Susuram xəyala gedib nə vaxtdır.

Baxıram diqqətlə:

Bu ki otaqdır,

Divarda şəkli var

Rustavelinin...

Seretelinin.

Baxıram qadına.

Qadın da baxır.

– Bəs bura haradır?

– Bizim otaqdır.

Tez düşür yadıma o dostum Vano.

Mənə elə gəlir, bax, bu qadının

Sevimli, doğmaca balasıdır o.

Sanki qadın bilir Vanoyla dostuq,

Odur, xilas edib məni bu qadın.

Vano, a qardaşım, harada qaldın?

Toplar guruldayır, divarlar əsir,

Qəlbimi bir acı xatirə əzir.

Qalxmaq istəyirəm,

Dayan, bu nədir?

Yoxsa sol ayağım uyuşub nədir?

Tapa da bilmirəm,

Yoxdur o!

Hanı?

Anladım... Dərdiniz yanında dostlar,

Heç ayaq itirmək dərdi dərdmidir?

İndi təkayaqlı ümidiniz var.

Dörd yanda düşmənsə dərya kimidir.

İndi həsrət kimi hava soyuqdur,

“Bəlkə də görmüsən?” – deyə soruşdu.
– Mən çox gürcü ilə birgə vuruşdum,
Bu adlı adama rast gəlməmişəm.
Xeyli söhbət etdik.

Danışdı ana
Ərinin iş yeri dəyişilərkən
Buraya könülsüz köçdüklərindən,
Eh, nədən, nədən...

* * *

Könlümdə əbədi qalmış o günlər...
Yurdumuz davadan çıxdı müzəffər!

* * *

Qalib gəldik...
Döndü geri,
Ananın oğlu,
Gəlinin əri.
Ana indi lap qocadır,
Qarıdır, qarı.
Yay oldumu, görməliyəm gəlib onları.
Qız böyüyüb... Ərə gedir o gözəl bu gün,
Toyudur qızın,
Sən də gəl, bu gün!

* * *

Söhbətini tamamlayıb üzümə baxdı
Oturmuşduq, məskənimiz yenə o bağdı.

Kislovodsk, 1964

BİR SANTİMETR HAQQINDA BALLADA

Proloq

O, iki yüz iyirmi səkkiz santimetrdən
yığıldı.
Rekord adlı o yerdən
yığıldı.
Yumaq kimi yığıldı.

* * *

Əjdər durub sahilin
sakit bir guşəsində
Döş vürmaq istəyirdi
qağayılarla birgə
dalğaların yalına.
Sonra düşərdi
göyə şığımaq xəyalına.
Sonra qanad çalmadan
küləyin axarında
uçmaq,
uçmaq istərdi.
Bu arzular
Əjdərə
ucalığa atılmaq,
Dalğalarda işləmək
yollarını göstərdi.

* * *

Yarışlara
az qalır.
– Dostuma bir baş çəkim, –
deyə
minib katerə
Gəlib çıxıram onun
işlədiyi yerlərə.
Burdaydı məşqçi də.
Qalxıbdir
Xəzər adlı
mavi nəğmə zilinə,
Şagirdini
gözündən
iraq qoymamaq üçün,
Onun tərən gözünə
baxıb doymamaq üçün.

Məşqçi də ayıqdır,
gözləri doludur səhərlə.
Deyir yarisevinclə,
yarıkədərlə:
– Əzizim, antisantimetr
Elə bir zirvədir ki,
Ora qalxmaq üçün
olsun gərək böyük, şəffaf arzun,
bahadır gücün.
Hətta kədərə ilişib qalmış
Bir qayğı zərrəsi,
Kəmfürsətin qadağan zərbəsi,
Orda başqa cür dinir,
orda tonlara dönür.
Tonlara dönür
ultra yüksəklikdə
kiçicik bir parçasının
ton-ton ağırlığı olan ulduzlar kimi.
Bir santimetr, əzizim,
Böyükdür,
sonsuzdur,
bir məmləkət kimi,
bir diyar kimi.
Düşünürəm: onları
yerin neçə səhvindən.
ucalığın zəhmindən,
baxışların kəcindən,
sevinclərin gecindən
qoruyasan.
Şan-şöhrətdən, ad-sandan,
Düz görünən nöqsandan
stronsi 90-dan
qoruyasan.
Yüz milyon dərd-sər
Məhv eləyəsən gərək,
yerinə yüz milyon
fərəh nuru tökərək.

Yönəldilən sözü
hələ hiss halında,
duyğu halında,
Məhv eləməlisən insan xəyalında.
O, hamıya əl edə-edə,
mənimplə,
dostumla yanaşı,
Vertolyota yanaşır.
Vertolyotda mən
baxıram Əjdərə,
Dalıram düşüncələrə.
Bəziləri şümşad kimi
parıltılı yol sevər,
İnsan xəyalının yüksəlməsi üçün
Heç bir qabartısı olmayan
Sürüşkən parket fikir.
Evlənmək istədikləri
nə gözəl olar,
nə də kifir,
Nə istiarəylə araları var,
nə təşbehlə.
Sutkanı 24 saata,
saatı 60 dəqiqəyə,
dəqiqəni 60 saniyəyə
Böhlərlər sür təşbehlə.
Səhəri səhər yaşayırlar,
gecəni gecə.
Günəş sistemli dünya
Onlara 70 il ayırıbsa,
70 il görək 70 il kimi keçə.
Belələri,
Boyları balaca olanda
Dabanlarına bir-iki santimetr qoyub
arzuya yetdi.

* * *

Baxıb göyö
eşqi ilə ucalığın,
uğunanda,
uçanda o,
ağaran dan ulduzuna,
ürəyini lövbər atır
baxışının ucunda o.
Baxan olsa Yer üzünün
hər yanından
Görər ki, bu cavan oğlan
Asılmışdır baxışıyla asimandan.
Atıl!
Bir də...
iki də...
qara qaşı çatılır.
O atılır
yıxılır,
durub yenə atılır.
Atılır,
axı, onu göydə gözləiyr ürək,
Qorub düşəcək
bir meteortək,
dayaq tapmasa
yerə düşəcək.
Onun fikri göydədir,
Sanki yerdən usanıb.
Beli tarım çəkilmış,
Boy da bir az uzanıb.
Mavi köynəyi düşmüş
Əzələsi şəklinə.
Amma var yenə şübhəm
Şübhəsinə, şəkkinə.
Dostum könül verdiyi
qız ağzına su almış.
Onu da dinc qoymayan
eyni fikir, sualmış.

O atılır,
yıxılır,
baş tutmayı uçuşu.
Məşqçinin ucalır
sərt Mefistofel bası...
Dostumuzdan çox qabaq
bizim qəlbimiz düşür.
Durur... Baxır yuxarı.
Bir il əvvəl verdiyi
Sahibsiz sözü görür.
Düşünür ki: "Qəlbdi bu!"
Sinəsinə elə bil
Sürətlə bir makina
Nəsə yazır: "Qəlpdi bu".
Söz havadan asılı;
Onu döyüb yağış, qar.
Bəlkə də bu söz üstədən
başqaları atlanır?!.
O söz mənadan kənar
Bir yad, ayrı sitatdır.
Döyüşdən sonra yaddan
Çıxmış aerostatdır.
Baxır...
Birdən açılır
alındakı qarışıq.
Yüürür...
gəlir...
çatır!..
O, yeri biz qarışıq,
Rəqibləri qarışıq,
Çempionlar qarışıq,
Okeanlar qarışıq
Basır bir ayağıyla,
atır aşağı!
Uçur!..
O, havada dikəlir
Sanki ayaqlarını

* * *

Niyə gəlməyib?
Bəlkə də
tutduğu zirvəyə dirənib, qalıb?
Bəlkə də ordan aşılmaq istəyəndə
yerə tirlənib qalıb.
Məğlubiyyəti evdən
çölə çıxarmaq istəməyib?
“O gəlsəydi hamıdan
uca olardı!”
Düşünlər deyib?
Özünü ötə bilməyib,
Odur ki, gəlməyib?

* * *

Əjdər birdən qollarını gen-gen açıb qızın boynuna saldıqca sıxılıb əsəblərə, əzələlərə yığılmış kilometrələr oğlanın ayaqları və əlləri ucundan süzülüb əvvəlki şəklini alır. Uzun məsafələr boyu uzanır. Əsgərin döyüşdən sonra açdığı dolağı kimi yollar, yoxuşlar, üfüqi, şaquli metrələr, adi yerləşlər, tanqolar, burum-burum valslar açılıb tökülür. Oğlanın əli, ayağı barmaqlarının ucunda qurtarmır. Gah ekvator, gah meridian boyu davam edir: odur ki, oğlan qızı ölkələr, dənizlər, şəhərlər, kəndlərlə birgə qucaqlamış olur.

Birdən məşqçinin ürəyi oynadan gur səsi eşidilir. Dincə qoyulmuş kilometrələr, yollar, yoxuşlar, tanqolar, valslar yığılıb, sıxılıb əsəblərə, əzələlərə dolurlar. Oğlan iri addımlarla üç yerli zəfər kürsüsünün ortasındakı zirvəyə qalxır. Dünyanı özünə qər q etmiş sevinc ilğımından bir əl çıxıb oğlanın əlini sıxır, ona nəşə verir.

Sinəsində qızıl olur
Dini, andı santimetr,
Mən hardayam, harda – deyə
Dinir antisantimetr.

Bakı, 1967

yanındakı gur su səsindən.
Kədərliydi bir qədər;
üç addımlıqdakı evlərinə
düşüb gedə bilmirdi
əbədiyyət kürsüsündən...

Ağlar anası:

Oğul, durub burdan-bura
gəlmirsən!
Bu dərdimə sənsən çara,
Gəlmirsən?!

Susar atası:

İndi böyük bir kişisən
mən qocayam,
məndən yaxşı
sən bilirsən
hər işi sən.

Cəmil, xırda uşaqsanmı
qışqıram ki, axşam oldu.
Oynamısan, yorulmusan,
bəsdir, Cəmil.

İndi isə sən özün bil,
mən deməyim yaxşı deyil.

Deyər Cəmil:

Axı, yenə postumdayam,
mən gəlməsəm, siz gəliniz.
Heç bir şey də lazım deyil,
Gətiriniz lalə, nərgiz.

Dinər qəlbim:

Cəmilin vüqarında
vuruşaraq,
Avropadan
müzəffər qayıdıbdır
bu çinar.

Cəmilin gur səsində
vuruşaraq,
Avropadan
müzəffər qayıdıbdır
bu sular.

Cəmilin başına yağan
dolunu,
yağışı,
qarı.
Elə əli
ürəyinin üstədir.
Gah deyir ki, “qaranlıqdır,
Cəmil darıxar”.
Gah da: “Ona soyuqdur,
istidir”.
Mən də
Qonaq gələndə
istəyirəm gedib çağırım.
Sözüm yerə düşər deyirəm,
birdən gəlməz insafsız.
Ürəyimdə “toy” sözü partlayır
görəndə
ona layiqli bir qız.
İşləyirəm hamı kimi...
İstəyirəm,
nə qüvvəm varsa qoyam.
Heç bacararammı ki,
Cəmilin adına,
şöhrətinə,
hörmətinə
qıyam.
Mən yaxşı bilirəm
ha işləsəm,
az olacaq.
Pis işləsəm
Cəmilin
şan-şöhrəti azalacaq.
Bir məsələ yönə düşməyəndə
qır-qıç olub quruyuram.
Axı mən bizi
Rusiya çöllərində,
Avropada qoruyanın

Cəmilə həsr edəcəyəm
Ömrümü ömrüm boyu.
Nəyə lazım
nəfəssiz,
 həyatsız heykəl?!
Qolsuz-qanadsız heykəl.
Amma heykəl
 böyüyərmiş nə çətin;
bahasına dağdan ağır zəhmətin.
O, hər xırda-para
 raportu,
 işi,
 xeyirxahlığı
 qəbul etməz;
 dayanıb vüqarlı,
Ətrafı əbədiyyət hasarlı.
Lakin o,
Otellodan daha qısqanc
əbədiyyətin
gözlərindən yayınıb,
 hər işimizə qarışar,
 artar alnındakı qırıqlar...
Hər iclasda iştirak edər
 qulaq verib heyətdən,
ayrılmaz fəxri bir uzv kimi
 heyətdən.
Onun baxışı altında
Mehriban və sərt olmalıyam.
“Yerinə yetirilməlidir,
 bir söz ki, deyildi.
Necə yəni mümkün deyildi?
Necə yəni bir xahişə gələne
Deyəsən: – Çox mahaldır.
Yox, qardaşım,
Bu, Cəmili yetişdirən
 xalqdır,
mahaldır”.

Elə bu vaxt
üç pirani qoca
tıqqıldadıb açar yerini,
aralayıb qapını.
Təklif eşidib
 girişlər içəri,
 əyləşirlər.
Rəngləri
 gün altında işləməkdən
 tunca çalır.
Katib uzun barmaqları ilə
sanki göy məxmərdə
sükut mahnısı çalır.
Qocalardan biri deyir:
– Yoldaş katib,
üç dəfə yazmışıq sədrə.
Baxmayıb ərizəmizdə
barı bir qısa sətərə,
bir söz deyirik,
 o qızır.
Verdiyi vədlər də qısır.
Deyir: – Necə?
 Susuzsunuz?
Yenə də bu?
 Susunuz!
Gedirik,
gəlirik hey,
Qalmayıb daha bizdə hey.
Katib astadan dinir:
– Olacaq suyunuz.
Daha nə sözlünüz, soyunuz?
Sədrə də deyir ki,
belə getməz, ay ağa.
Baxıram,
nə üçünsə

Qocalmış atasına,
cüt qardaşa,
anaya.
Onların gözləriylə.
Onlarla söhbət edir,
onların sözləriylə.
Baxır, görüşür hər gün.
Cəbrayılın yazı,
payızı,
yayı,
doğma,
gözəl qışıyla.
Onların ürəyiylə,
onların baxışıyla.
Baxır uşaqlığının
Narahat çağlarına.
“Qaçaq-qaçaq” oynayan
Qonşu uşaqlarına.
O vaxt çevik,
mehriban,
gah həlim,
gah da yaman
bir Cəmil vardı.
Baxmayıb Cəbrayılın,
od şaxtalı qışına,
əllərini aparıb
Qara, çatma qaşına,
Hücum, deyərdi, hücum!
Qonşu uşaqlarından
Toplanılmış qoşuna.
Baxır,
məktəblərini
Tapa bilmir.
Yerində
Uca,
geniş

2-ci FRAQMENT

Coğrafiyadan "5"

Uşaqların nəğməsi
yayılib hava kimi
bütün Yer kürəsinə.

Yer kürəsi titrəyir,
tablamayır onların
dalğalı,
gur səsinə.

Yaxalarında çiçək,
çiçəyin altda ürək,
ürəkdə min xoş dilək

məktəbə yollanırlar,
şirin şərqə deyərək.
Onların bəsi olmur,
Yollar,

rizlər,
cığırırlar;

Çəmənliyə çıxırlar.
Eh, kəpənək nə qədər!
Var xallılar,
qonurlar.

Uşaqlar da,
onlar da

Burdan ora keçirlər,
Ordan bura qonurlar.

* * *

Bir az o yanda
Üç-dörd ölkə burdan aralı
Küçələri titrədir
"Zonder-yunq" dəstələri.
Bu ötkəm,
şıq geyimli,
Addımları müqəyyəd

Kəpənəklə oynayan
bu məktəblilərə də
Qətl əmri vermiş olur.
Yamacda at səyirdən
Cəmili görmüş olur.
Xeyli baxdı Cəmilə
Reyxin pəncərəsindən,
İodl,
Keytel titrədi
Fünerin kal səsindən.
Narahat oldu furer
Baxan zaman bu şümal,
bu qaraşın oğlana.
Amma çox da baxmadı
Cəmilin gözündəki
Şücaət alovuna,
kamalına,
ağlına.
Cəmil o gün tarixdən,
Coğrafiyadan da “beş”,
Fürersə ölkə aldı.
Hələ ikincisini
Dedi ki, bəlkə aldı.

3-cü FRAQMENT

Analar dünyası

Kainatı tutubdur
anaların qayğısı.
Yuxarıda göy olub,
aşağıda yer olub,
anaların ürəyi,
anaların arzusu.
Çünkü onlar –
analar
göyə heç də inanmır
yerə heç də inanmır.

Hətta aydın səhərdən
Əsən yeldən, küləkdən.
İntizar baxışları
Saf təbəssüm sərhədli,
nifrət,
hiddət sərhədli
müqəddəs bir dünyanı
hey dolana-dolana
düşər hər çəmənliyə,
hər bağa,
 hər şənliyə,
hər küçüyə,
 dalana.

* * *

Nə biləydi analar
 onların baxışını
 kəsib, doğrayıb keçir
 Fünerin sərt baxışı.
Analar dünyasına
Baxır,
 indidən gülür
 anaların yasına.
Analar az qalır ki,
 gələcək günləri də
 yığıb baş-başa çata.
Bilmirlər belə olsa,
 oğlun boyu
 Fünerin
 gülləsinə tez çatar.
Ürəkdən yana-yana,
Düşünür ki, hər ana,
gen sinəli bir igid
olsun ki,
mən də deyim ceyran kimi
 bir qıza,

Yaxşı süjetli şeirə
novellaya,
romana,
Allahı seversiniz,
oxşatmayınız onu.
Oxşamır da axı, o,
Bir də görürsən ana
yuxusunda
bir totuq,
“yeməli uşaq” görür.
Elə həmin uşağı
həmin vaxtda
Polşada vuruşan qoçaq görür.
Əmib doymamış uşaq
faşist ilə vuruşur, –
fris ilə vuruşur.
Atıb dodaqlarından
süd rəngli təbəssümü,
yanan hirs ilə vuruşur.
Ana birdən ayılır
öz qəzəbli səsinə.
Hitleri boğub atır
qüvvətsiz əlləriylə
Quranın “öldürməyin!” –
yazılan ayəsinə!
Xatirələr qırılır
Cəmilin körpəlikdə
quraşdırıb bir kəlmə
etmək arzuladığı
şirin hecalar kimi.
Körpə hecalar kimi,
Körpü hecalar kimi.
Cəmil bir an içində
Cavan bir oğlan olur.
Polşada qan içində
Cəmil qəhrəman olur.
Orda neçə ananı
Cəmil bəxtiyar edir.
Amma öz anasının

5-ci FRAQMENT

Qonşulara təsəlli.

(Ana deyir:)

Bir dəfə görmədim ki,
Onun əyilə başı,
Onun əyilə qəddi,
Dəstəsində bir xətər
 olarsa,
Ona deyəcək, ona;
 Ona dəyər.
Ürəyim deyir qəti.
Bir dəfə də girməmiş
mənim oğlum qabığa.
Yaxşı bilirsiniz ki,
bir dərd-bəla gələndə
 Cəmil düşüb qabağa.
Olsa bir ölüm-ətər,
 Cəmil birinci görər,
 Əsirgəməz canını,
 halal bilər qanını.
Məktubunda yazır ki,
 "...Salam, anam,
 salam, atam!
 Qorxmayın,
 Salamatam!"
Dinləyən qonşuların,
 qəlbi dönüb dağ olur.
Onlar durub dağılır.
 Gizli əzbərləyirlər
Quran ayəsi kimi
 ananın sözlərini.
Gecə tənha qalanda,
Gecə dərd çoxalanda
Onlar durub dağılır –
Başda Cəmil olmaqla

Ağır sükut davam edir,
qarşdakı düzə qədər.
Orda sükut parçalanır
ara-sıra,
Elə bil ki, top-tüfənglər,
ağır tanklar
öz-özünə yeriyirlər,
sıra-sıra.
Sükut... Barıt iyli sükut...
Düşmən onu səngər edib,
doluşubdur bu sükuta.
Cəmil bilir:
onlar gəlir;
pıqqıltıdan,
çıqqıltıdan,
şırıltıdan
tuta-tuta
Sükut hərdən sızıldayır...
Sükut hərdən inildəyir.
Sonra susur...
Sükut indi ərşə dayaq.
Ulduzlarla birləşdirib
Cəmilgili,
Baş – ulduzda,
ayaq – çayda bu igidlər
Dayanıblar yerdən,
sudan göyə qədər.
Bəlkə bir az keçən kimi...
neçə-neçə messerşmit
Sükut adlı planetə
birdən girib,
Cəmilgili ulduzlardan
ayıracaq.
Ton-ton ölüm
Cəmilgilə tuşlanacaq?
Ulduzlardan,
bu sulardan

Qızılgülün ləçəyindən
Titrək olan diləyəcəm.
Orda daim qərar tutan
təpərəcəm.
Əzəmətli bir ölkəyə,
O Cəbrayıl adlı kəndə,
Həmin adlı şəhərəcəm.
Mərmi gəlir,
güllə gəlir
Başı üstə fit çala-çala.
Sular olur sırım-şırım,
Təpə-təpə...
Sütun-sütun...
çala-çala.
Dağılır da,
yığılır da...
Ulduzlu bir papaq qoyub,
qalxır sular,
sahilinə,
məcrasına
yığılır da.
Qan götürüb gedir onu,
ölüm yoldan edir onu.
Sulara qan zolaq salır
Komandirin yarasından.
Amma hara,
hara gedir
Vzvodunu başsız qoyub
vuruşmanın yarısından?!
Al qan axır su yerinə.
Qan qarışıb bir-birinə.
Suda yağ qanı da var;
Qan qarışır qanımıza.
Əsgər içər yad qanını
mərdlik onu qınamasa.

Var hamıyçün
gözündə
mehribanlıq səhəri.
Kim baxsa söyləyər ki,
görmüşəm bu surəti.
Yox heç kimdən,
ricası,
xahişi,
təmənnası.
Var çiyində
Cəmilin
çiyininin xoş təması.
Kənddə bir kəs də bilmir
O vuruşmuşdur necə,
Fris öldürüb neçə.
Ağır, ya asan idi
onunçun hansı vuruş.
Bilən yoxdur.
Yerlilər
bircə şeyi bilirlər
Ki, o hər an
qəhrəman
dostu ilə bir olmuş.
Ki, onunla ayrılıb
gözü yaşlı bir səhər.
Niyə dinmir bu adam,
gördüyünü danışmır,
etdiyini danışmır?
Reyxin paytaxtınacan
getdiyini danışmır.
Tanıyırlar ki, həlim,
Gözəl bir insandır o.
Amma bir kəs də bilmir
mükafatsız,
medalsız,
ordensiz
bir igiddir,
adsız qəhrəmandır o.

Gül açır yazda onlar,
bağı ətrə qərq edir.
Hasarları adlayıb
aşır,
baş alıb gedir.
Güllər kimin adını
daşıyır,
bilmir heç kəs.
Əhmədin sə qəlbində
sönüb, tükənmir həvəs.
Güllər azca solanda,
dərdə düşüb üşünür,
Bu güllər dostlarımın
heykəlidir... düşünür.
Qarşılayıb burada,
hər açılan səhəri,
heykəlləri səsləyir.
heykəlləri bəsləyir:
Böyüdü heykəlləri...

2

Çox işləyibdir bu gün
yaman ağrıyıb beli.
Çəkib sarı torpaqdan
göy yala sancır beli.
Yanını qoyub yerə
siqaret tütüledir.
Fikri, xəyalı yenə
keçmişə yollar gedir.
Yenə qayıdır geri
Əhməd yumur gözünü.
Eşidir çiçəklərin,
güllərin xoş sözünü.
Güllərin səsi rəng-rəng:
Birininki qırmızı,
birininki çəhrayı,

Cəmil deyir:
– Uşaq olma,
belə qalma.
Qalsan unuduluşda,
demək, sənin əlində
bir düşmən də ölməyib.
O kəndin əsl adı
sakinləriylə birgə,
öz yurduna gəlməyib.
Qazandığın sükutda
gül balalar gülməyib,
Qocalar dincəlməyib.
Hələ orda analar
göz yaşını silməyib,
Quşlar o uçan olub,
Çöllər dinclik bilməyib.
Belə çıxır ordadır,
öldürməyə hərislər.
“Ölü baş”lı frislər.
O, AS-lar
O SS-lər
Bir igidlik nişanı,
İyirmi ildən də çox
Sən yiyəsini səslər.
Yoxsa açmaq ayıbdır,
Yoxsa o kənddə hələ
dava qurtarmayıbdır?!
Girib unuduluşun
gözü görməz zülmətinə,
əlinlə xətt çəkmisən
sən öz mətanətinə.
Bu dərd məni öldürər,
Bu sər məni qurudar.
Həqiqətin gücüylə
Orda davanı qurtar.

MÜNDƏRİCAT

Tofiq Hacıyev. *Əli Kərim poeziyası* 4

Şeirlər

Fraqmentlər	15
Kür, sənə bənzəyən nəğməm olaydı!	17
Bir gecəlik Kür olmuşam	18
Mavi nəğmə qanadında	19
Fəhlələr	21
Muğamı dinləyirəm	22
“Altıncı festivala”... ..	24
“Çox yazdım gecə”... ..	25
Əllər	26
Ən böyük gəmi	27
Atamın xatirəsi	28
İlan	29
Poçtalyon	30
Bakı külöyi	31
Babəkin qolları	32
Füzuli	32
Xətayi	34
“Yazırsan gecələr”... ..	35
Azərbaycan	36
Kür	39
“Ürəyim boylanır o yerə sarı”... ..	39
Ana	40
Dəniz	40
Səfərdən sonra	41
Nida	42
Ucadan	43
Çəkisizlik	44
Metronun yaylı qapıları	44
Xətlər variasiyaları	45
1. Əyləncəli həndəsə	45
2. Açıq pəncərə	47
3. Meridian üstündə oyun	48
4. “Gözlərim sənə heyran olub”... ..	48
5. Oğlum şəkil çəkir	49
Yeraltı dünyada	50
Daş	51
Mənim həyatım	53
Uşaq	54
Bu, Göyçaydır... ..	55
Paşanın ilk uçuşu	56
Uşaqlar çimir	57
Dostlar	59
Mənim ömrüm	61

Bomba üstündə ev	121
Analar ağlar	123
Xirosimada məktəbsiz uşaq	124
Uşaqlıq, gənclik, qocalıq	126
Qaytar ana borcunu	127
“Barışma kədərlə”	129
“Gecə uşaqlar yatır”	129
“Qapımı daldan bağlayıb”	130
“Söz axtardım, tapmadım”	131
Müşfiqə	131
İşıqlar hər yerdə çoxdan keçmişdir... ..	132
Qarlı qış axşamında	132
Heykəl və insan	136
Söz haqqında	137
“Yox, mənə deməyin”	138
“Nöqsanlar”... ..	138
Salyeri	139
Şəhidliyin zivresi	140
“Sinəm sızıldayır masadan ötrü”	143
Sözlər	144
“Qələmbəki mürəkkəb”	144
Aut	144
Dalğalarda iki qanad	146
Qonşuda bir qız ağlar... ..	150
Ölümdən pis	152
M.Hadiyə	152
“Yaxşıya pis desələr...”	152
Çiçəklər iclasda	152
Qayıt	153
Çətin görüş	154
“Baxışın üzümdədir...”	156
“Ürəyim sən deyən çox cavan deyil”	157
“Xeyli vardır”	157
İki sevgi	157
“Nə vaxt görüşmüşük?”	158
“Qərubsədim uzaqlarda”	159
“Keçirdim qəlbimi”	160
“Ayrılıq zamanında”	161
“Ala gözün gülümsündü”	162
“Gecə də”	162
“Kədər başdan-başa sinəmi tutmuş”	163
“Neyləyək, məsələ bitir deyəsən”	163
“Özü dünyaydı ki, ürəyimdədir”	164
“Sənsiz nə çətin imiş”	164
“Bəlkə də bezmisən”	165
“Məgər ürəyimin bu zamanında”	165
“Mən belə bilsəydim”	166
“Nə bu dərd gərəkdir uşaqlar üçün”	166

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*
Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*
Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*
Kompüter səhifələyicisi: *Alianna Duxanina*
Korrektor: *Aysel Qarayeva*

Yığılmağa verilmişdir 24.04.2004. Çapa imzalanmışdır 21.11.2004.
Formatı 60x90 ¹/₁₆. Fiziki çap vərəqi 21. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 182.

Kitab “Şərqi-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.